

**UNIVERZA V LJUBLJANI
TEOLOŠKA FAKULTETA**

Mateja Mavri

PODOBE BOGA V DELIH LJUBKE ŠORLI

DIPLOMSKA NALOGA

Ljubljana, 2016

**UNIVERZA V LJUBLJANI
TEOLOŠKA FAKULTETA**

UNIVERZITETNI ENOPREDMETNI PROGRAM TEOLOGIJE

Mateja Mavri

PODOBE BOGA V DELIH LJUBKE ŠORLI

DIPLOMSKA NALOGA

Mentor: prof. dr. Avguštin Lah

Ljubljana, maj 2016

ZAHVALA

Zahvaljujem se mentorju prof. Dr. Avguštinu Lahu za vse nasvete, pomoč in potrpljenje ob nastajanju diplomske naloge. Mami Mariji in sestri Vanji za njuno razumevanje in spodbudo. Prijateljici Zvonki za vso podporo in pomoč, ter vsem prijateljem, ki so mi stali ob strani in me spodbujali. Diplomsko delo posvečam v spomin svojemu očetu Štefanu.

SEZNAM UPORABLJENIH KRATIC IN OKRAJŠAV

- BR – Dogmatična konstitucija o Božjem razodetju in Koncilska odloka
o ekumenizmu, o katoliških vzhodnih cerkvah
- BV – Bogoslovni vestnik . Ljubljana: Teološka fakulteta, 1994-54
- KKC – Katekizem Katoliške Cerkve

KAZALO

SEZNAM UPORABLJENIH KRATIC IN OKRAJŠAV	V
KAZALO	VII
UVOD	3
1. PREDSTAVITEV LJUBKE ŠORLI	5
1.1 Življenjepis.....	5
1.2 Prvi stiki s knjigo in začetki pisanja	6
1.3 Objave in sprejem v literarnih predlogah	8
2. VIDIKI ČLOVEŠKEGA VEROVANJA	10
2.1 Kaj je vera	10
2.2 Religija	12
2.2.1 Religija in prihodnost	13
2.2.2 Človek in religiozni čut	13
2.3 Vera in religija	14
3. ODNOS DO BOGA IN PODOBE BOGA	16
3.1 Podobe	16
3.1.1 Podobe v literarnih besedah	16
3.2 Božja podoba	17
3.2.1 Svetopisemska podoba Boga	17
3.3 Podoba kot simbol	19
3.3.1 Odnos	20
3.3.2 Odnos človeka do Boga	21
3.3.3 Svetopisemsko poimenovanje človeka kot osebe	21
3.4 Človek kot Božja podoba	22
4. TEMATSKI CIKLI	23
4.1 Pojem umetnosti	23
4.2 Pesniški izraz	24
4.2.1 Sonet – sonetika	25
4.2.2 Sonetna lirika	26
5. PODOBE BOGA PRI LJUBKI ŠORLI	30
5.1 Religiozna lirika	30
5.2 Religiozna tematika	31
6. ANALIZA LITERARNIH DEL	34
6.1 Bog stvarnik, Bog razodetja, Bog vsemogočni in Bog neskončni	34
6.2 Bog ljubezni, Bog milosti	41
6.3 Podoba smrti in krivde, Trpeči Bog, Bog tolažnik , Bog zatiranih	46
6.4 Bog vere, Bog upanja, Bog odrešenja	58

6.5 Glasba kot podoba Boga	63
6.5.1 Uglasbena dela	64
SKLEP	66
POVZETEK IN KLJUČNE BESEDE	68
SUMMARY AND KEY WORDS	69
REFERENCE	70

MOJA PESEM

*Moja pesem ne utira
novih, drznih si poti;
stvarstvo božje v vseh odtenkih
njenim strunam govori.
Ne potaplja se v globine
in ne sili v visočine.
Skozi srečo in gorje
pesem moja eno išče:
pot v človekovo svetišče,
ki mu pravimo
srce.*

Gorica, 1. marec 1969

UVOD

»Leta 1943 sem bila ves april na policijskem inšpektoratu, ki se je nahajal v ulici Bellosguardo v Trstu. /.../ Mučenje, ki sem ga tam prestala, in grozot, ki sem jih videla okrog sebe, ne bom opisovala. Predolgo bi bilo. Omenim naj le takoimenovano 'kišto', eno izmed najhujših mučilnih naprav, in pretepanje z bikovko, ko me je Collotti pehal od stene do stene, cele ure, v rokavicah, da bi si ne pokvaril rok, kot je sam izjavil. Nehal je šele, ko sem obležala na tleh, v nezavesti« (Mercina 2002, 31-32).

Tako se je glasil eden izmed mnogih odgovorov Ljubke Šorli na vprašanje o moralnem in telesnem trpljenju, ki ga je doživljala po nedolžnem obsojena, ker je bila zavedna Slovenka in kristjanka. To spoznanje, da je minljiva, ji je dalo zagon in cilj, da si odgovori na nekatera temeljna življenjska vprašanja. V diplomski nalogi sem si jih zastavila tudi sama.

Ker je na vsak zakaj, ki se nam v življenju v različnih okoliščinah pojavlja, težko najti svoj zato, se pogosto raje zatečemo k vprašanju kako. Eden izmed načinov, ki nam pri iskanju odgovorov lahko pomaga, je poezija in prav zato sem si za temo diplomske naloge izbrala podobe Boga v pesmih Ljubke Šorli – prebiranje pesmi povzroči, da se bralec nad verzom zamisli, ga premišljuje, uporabi, saj verz dopušča toliko interpretacij, kolikor ima bralcev. Predvsem pa lahko s pisanjem poezije izražamo Bogu zahvalo, ga prosimo za pomoč ali opevamo Njegovo veličino v vsem ustvarjenem.

Kaj je to vera? Kaj človeka privede do določene faze verovanja? Koliko je teh faz? Kaj je religija in zakaj nastaja? Kaj je odnos in kakšne odnose poznamo? In, ne nazadnje, kaj je podoba in kako sprejemamo in dojemamo različne podobe in seveda podobo Boga? Nadalje me je zanimalo, kako, kje in kdaj Ljubka odkriva Boga. Kdo in kaj vpliva na stopnjo verovanja pri njej? In ker je Ljubka Šorli v prvi vrsti pesnica, me je zanimalo, kaj je tisto, zaradi česar je Šorlijeva tej svoji strasti posvečala toliko pozornosti. Kdo in kaj je bil povod, da je Šorlijeva začela pisati? Vprašanj o tej izjemni Primorki je veliko, zato lahko samo upam, da mi je v diplomski nalogi uspelo odgovoriti na čim več zgoraj omenjenih.

Pogledala sem, kakšen odnos je imela Ljubka do Boga in kako so se razvijale podobe Boga pri Ljubki Šorli od njenih mladih let pa vse do smrti ter kateri so bili tisti dejavniki, ki so vplivali na njeno globoko vero.

Vsa ta vprašanja sem si zastavila z namenom, da bi lažje razumela odnos Šorlijeve do Boga, njeno globoko vero in nenehno zatekanje k Božjemu.

V diplomski nalogi sem za izhodišče vzela poezijo pesnice Ljubke Šorli ter mnenja različnih avtorjev o njej. Večina teh je Ljubko poznala. Pozorna sem bila na pesniško razpoloženje, poskušala sem ugotoviti, koliko in kako pesnica v svojih delih omenja Boga, v kakšnih okoliščinah se obrača nanj ter kakšen je njen odnos do krščanstva na splošno in koliko je njen Bog osebni.

Zaključno poglavje sem namenila glasbi. Zakaj? Ljubkin jezik je preprost, a v izrazu bogat. Je pa tudi izredno melodičen. Zato je mnogo skladateljev posegalo po njenih verzih in jih dopolnjevalo z zvoki glasbe. Eden izmed njih je bil tudi Štefan Mauri, s katerim sem že pred leti opravila kratek intervju, saj je pesnico osebno poznal in mi zato o njej večkrat pripovedoval.

Sama pesnice osebno nisem poznala, sem pa o njej veliko slišala. In to je bil tudi razlog za nastanek tega diplomskega dela. Ponosna in ponosni moramo biti, da je nekoč živela med nami in da so njena dela tudi še zdaj vir in navdih mnogim, predvsem pa nam kažejo pot, kako bi bilo prav, da bi živeli, delali, ljubili in z vsem tem izkazovali čast Bogu.

Poezija je življenje, je reka besed, ki nam pomaga občudovati, doumeti, hvaliti, slaviti stvarstvo in Boga. Vse naše življenje je posejano z večjimi ali manjšimi biseri. Včasih jih morda sploh ne opazimo, spet drugič nas prevzame njihova lepota. V vsakega od nas je Bog položil hrepenenje, da bi iskali in našli svoj najdragocenejši biser: smisel našega življenja. Verjamem, da je poezija Ljubke Šorli eden izmed njenih najdragocenejših biserov, če ne celo smisel življenja.

1. PREDSTAVITEV LJUBKE ŠORLI

1.1 Življenjepis

Ljubka Šorli, slovenska pesnica, se je rodila 19. februarja 1910 v Tolminu v obrtniški družini očetu Luki, ki je bil strojar, in materi Alojziji, ki je bila sprva gospodinja, pozneje pa je po dedovi smrti nadaljevala njegovo delo v trgovini z usnjem. Doma je bila iz Bače pri Podbrdu. Ljubka je imela dve sestrici in brata, ki pa je umrl že po nekaj tednih od rojstva.

Po izbruhu prve svetovne vojne se je družina Šorli umaknila k sorodnikom na Jesenice, kjer je Ljubka obiskovala prvi razred osnovne šole in nekaj časa tudi drugega, vendar tega ni dokončala, ker so se prej vrnil v Tolmin.

Osnovno šolo kot tudi meščansko šolo (današnje srednjo) je Ljubka leta 1923 dokončala v Tolminu. Oče je po prihodu iz vojske leta 1925 umrl in breme družine je padlo na mater. Zato bi lahko rekli, da oče v njenem življenju ni imel večjega vpliva, imela pa ga je mati. Bila ji je svetovalka, ki ji je dajala modre napotke za življenje, a žal je ti niso mogli ubraniti pred trpljenjem in bolečimi izkušnjami. Ker je mati imela trgovino, je Ljubka, čeprav ne z velikim navdušenjem, v letih 1923–1925 obiskovala trgovsko šolo v Novi Gorici in se potem zaposlila v materini trgovini.

Odraščala je v skromnem slovenskem narodnem in kulturnem okolju, v katerega sta zaradi bližine meje vdiral italijanska kultura in jezik. Vse to je vplivalo tako nanjo kot na njeno poezijo. Skozi odraščanje je Ljubka postajala kulturno vedno bolj razgledana, veliko je brala in se udeleževala različnih kulturnih prireditev. Sodelovala je z mladimi v kulturnih in prosvetnih organizacijah ter bila povezana s Cerkvijo, saj je zadnji dve leti pred poroko nadomeščala organista in vodila zbor deklic. Poleg otroškega zbora je vodila še poljubinski mešani zbor.

V tem času je tudi spoznala Lojzeta Bratuža, učitelja, zborovodjo, skladatelja, s katerim se je jeseni leta 1933 poročila. Po poroki sta se z možem nastanila v Gorici. Dom Bratuževih je bil zbirališče najvidnejših umetnikov in kulturnih delavcev na Goriškem. Kmalu sta se jima rodila hči Lojzka in sin Andrej. Žal je vojna nad njuno idilično podobo družinice, ki sta ji dajala srečo dva otročička, zgrnila temne oblake. Kmalu po rojstvu sina Andreja v božičnem času, ko je Bratuž zavzeto in poln elana s svojim cerkvenim zborom odpel še eno božično mašo, so ga 27. decembra 1936 fašisti prisilili, da je popil četrtlitrski

kozarec strojnega olja, pomešanega z bencinom. Po hudih mukah je 16. februarja leta 1937 umrl (Žebovec 2006, 123-126).

Vsi čustveni pretresi, ki jih je Ljubka Šorli doživljala ob zločinskem umoru svojega moža Lojzeta Bratuža, in mučenje, ki ga je prestajala v tržaškem zaporu, ker so tudi njo zaradi narodnega delovanja in povezav z družino Premrl aretirali, so jo zaznamovali za vse življenje. Preživela je hude muke komisarja Collottija in se kljub vsemu trpljenju oklepala težke božje preizkušnje, ki ji jo je naložil stvarnik v izmero božje vdanosti – Ljubka jo je doživljala gola s svojim telesom na mizi mučenja, ko so skrunili njeno telo, ga poniževali v obliki živalskega spopada krvoločne živali, človeške pošasti, z nedolžnim bitjem. Sprejemala je to božjo preizkušnjo kot goli Kristus na križu, ko se je iz skrunjenega telesa, privezanega na skrunilni »darovanjski« mizi, vila molitev pogovora z Bogom. Po tem neizmernem trpljenju je bila poslana v taborišče Zdravščina pri Gorici, kjer je preživela z mislijo na svobodo (Mercina 2002, 31-32).

Ob kapitulaciji Italije 8. septembra 1943 se je skupaj z otrokoma vrnila v Tolmin in zatočišče našla pri materi (Mercina 2002, 37). Ljubka je čutila neverjetno bližino do matere, saj ji je njena ljubezen lajšala trpljenje.

Na osnovni šoli so ji ponudili učiteljsko mesto in tam je obiskovala tudi učiteljski tečaj. Nato je učiteljski tečaj obiskovala še v Gorici, kamor se je vrnila leta 1946, sprva kot tajnica na slovenskem učiteljišču, nato pa je po usposabljanju in opravljenem izpitu od leta 1948 pa do upokojitve poučevala v skoraj vseh vaseh goriške okolice. Vključevala se je v širše kulturno dogajanje, delovala v raznih društvih, prosvetnih dejavnostih, objavljala v revijah, obiskovala razne prireditve ter literarne večere, vse do svoje smrti 30. aprila 1993 (Mercina 2002, 36-37).

1.2 Prvi stiki s knjigo in začetki pisanja

Če je bilo le mogoče, je mati poskrbela, da je tako Ljubko kot njeno sestrico Miklavž obdaril s kako knjigo. Po večini so bile to slikanice. Ljubka pa je rada listala tudi po drugih knjigah, če so ji le prišle v roke. Poleg Mohorjevega koledarja ji je živo ostala v spominu knjiga z naslovom Poezije. To so bile Gregorčičeve Poezije, ki pa jih je le s težavo prebirala, saj ji je branje še vedno povzročalo težave. Najraje je brala Predsmrtnice in Posmrtnice, čeprav njihove vsebine ni razumela, razumela pa je ilustracije. To je bilo njeno prvo srečanje s poezijo.

V meščanski šoli jo je slovenščino poučeval Ivan Matelič in ravno on je »kriv« za njeno neizmerno ljubezen do slovenskega jezika in slovenske književnosti. Ker je tudi sam pisal pesmi, je Ljubka še z večjim veseljem sledila njegovemu pouku. Knjige si je sposojala iz šolske knjižnice, v poletnem času pa jih je dobila pri katehetu Alojzu Kodermacu. Poleg tega čtiva so domov dobivali še mladinski list Novi rod, ki je bil zaradi objavljenih dopisov nekakšna vez med primorskimi otroki.

Ljubka je začela pesniti že v mladih letih. Prve pesmi, seveda pisane v slovenščini, so nastale okrog leta 1925. To je bil čas, ko se je v Tolminu že kazala fašizacija, ki je nasilno uveljavljala italijanščino v šolah in drugih uradnih ustanovah ter slovenskemu jeziku in zgodovini grozila z izbrisom. Iz začetnih pesniških časov so se ohranile le nekatere pesmi, objavljene v listu Soča, ki je začel izhajati leta 1927. List so pisali na roko, ga sami urejali in razmnoževali na šapirografu. Vse to pa so počeli skrivaj. Razmere so postajale iz dneva v dan težje. Kmalu so oblasti začele ukinjati domače organizacije in prepovedovati slovenski tisk. Hkrati z ukinjanjem organizacij in prepovedjo slovenskega tiska so se začele dnevno dogajati še hišne preiskave. Leta 1930 se je zgodila bazoviška tragedija, ki je Ljubko in vse zavedne Slovence hudo pretresla. Nastala je pesem Bazoviškim žrtvam, ki pa je Ljubka ni mogla nikjer objaviti, saj listič Soča žal ni več obstajal. Slovenska beseda in pesem sta bili zatirani v vseh pogledih, smeli sta se slišati samo še v cerkvi, zato so s toliko večjo prizadevnostjo gojili cerkveno petje.

Zelo rada je prebirala Gradnika, Kosovela, Prešerna, Gregorčiča in Župančiča. Župančičeva poezija je Ljubko navduševala zaradi njegovega bogatega izražanja, moderne forme, sproščenega ritma in jezika, saj je bil velik poet, bil pa je tudi velik Slovenec z izredno nacionalno zavestjo in umetniško odličnostjo. Ljubka je večino njegovih pesmi znala na pamet. Lahko rečemo, da ji je bil v nekem smislu mentor, vodnik, kakršnega Ljubka na začetku svojega pesnjenja ni imela.

In vendar se v Ljubkinih tedanjih pesmih ne odraža Župančičeva poezija, njena pesniška struna je bila uglašena drugače, Ljubka je ostajala vklenjena predvsem v klasično obliko, ki je bila nekako zasidrana v njeni naravi. In preko tega dejstva ni mogla. Do takrat še ni našla svoje poti, prebirala je različne avtorje, tudi italijanske, vendar je bil v tistem času Župančič zanjo vzor in vrh vsega pesništva. Je pa Ljubkin pesniški duh dobil največja krila prav po poroki, saj je Lojze Bratuž, Ljubkin mož, veliko pripomogel k njenemu ustvarjanju. V veliko pomoč, tako pri pisanju kot tudi pri spoznavanju klasične poezije, ji je bil tudi Lojzetov brat Jožko Bratuž. Prav njemu je dajala svoje pesmi v pogled. Sodeloval je pri vseh izdajah njenih zbirk in pesmaric, ki so izšle v tistem času.

V njem je našla skrbnega mentorja, ki jo je seznanil tudi z zahtevami poetike in ji odpiral obzorja klasične poezije (Mercina 2002, 9-38).

1.3 Objave in sprejem v literarnih pregledih

Že nekaj časa je razmišljala tudi o tem, da bi svoje pesmi poslala na uredništvo Mladike v Ljubljano, rada bi zvedela za mnenje, saj jih do takrat ni bral še nihče. Pesmi je kasneje res poslala in od takratnega urednika Jožeta Pogačnika prejela precej ugodno oceno s spodbudo, naj nadaljuje. Z objavo nekaterih pesmi je stopila v stik z literarnim svetom. Njena dela so se začela pojavljati v revijah, koledarjih in časopisih. Objavljala je tudi v tujini. Njena prva objava je bila v ilegalnem ciklostilnem listu Soča (1927/28), njena prva natisnjena pesem pa je izšla leta 1929 v Mladiki. Objavljala je tudi v Družini, Koledarju Goriške Mohorjeve družbe, sodelovala pa je tudi v izseljenskem časopisu Duhovno življenje in tudi v njegovi prilogi Božje steze, namenjeni otrokom (Argentina, 1935), v Zrnih (ciklostiliran časopis na Livku, ki ga je izdajal Jože Kragelj in je bil pretežno verskega značaja) ter v reviji Zarja. Poleg posameznih pesmi pa je tu še ciklus petnajstih sonetov z naslovom Rožni venec. Petnajst zato, ker je ravno toliko skrivnosti v rožnem vencu. V ta čas spada tudi cikl dvanajstih sonetov z naslovom Motivi izza vojnih dni. Ljubka v njih opisuje utrinke iz resničnega življenja, vtise in dogodke, ki so jo globoko pretresli in tudi zaznamovali. Objavljeni so bili šele več let kasneje v goriškem tedniku Demokracija (Mercina 2002, 33).

Kljub vojni in težkim razmeram je Šorlijeva v letih 1944 in 1945 napisala kar precej pesmi. Ne glede na to, da so bila to leta hudega duševnega in telesnega trpljenja, je našla tako čas kot navdih za pisanje. Ko pa sta bila otroka še majhna in skrbi zelo velike, to je bilo v prvih letih po moževi smrti, je le malo pisala. A kar je napisala, je tudi objavila v Koledarju Goriške Mohorjeve družbe. Pesnica čuti s posamezniki in deli njihovo tragično usodo. Upesnjuje svoja življenjska spoznanja in doživetja, razkriva svojo bridko usodo, mlada leta, tragično ljubezensko izkustvo in težak bivanjski položaj. V njenih pesmih je tako čutiti razpetost med življenjem in smrtjo, med očaranjem in razočaranjem, med Bogom in poezijo, med moškim in žensko, med vojno in mirom, med domovino in tujino in ne nazadnje med sprejemanjem in zavračanjem življenja. Lahko rečemo, da je Ljubka vse dogodke, ki so jo globoko pretresli, upesnjevala izredno doživeto. Po vojni so njene pesmi izhajale v Mladi setvi (1947) in verski reviji Ave Marija ter drugih zamejskih in zdonskih listih in revijah. Vključevala se je v širše kulturno dogajanje, delovala je v prosvetnih in bralnih društvih ter številnih drugih organizacijah, objavljala

v revijah, obiskovala razne prireditve ter literarne večere, vse do svoje smrti 30. aprila 1993 (Mercina 2002, 33–39).

Ljubka Šorli je bila v primerjavi z drugimi pesnicami tistega časa manj znana Primorka, saj ni bila in ni omenjena ne v osnovnošolskih in ne v srednješolskih učbenikih. Ravno tako ni omenjena v literarnih zgodovinah, kar je deloma razumljivo, saj je pesnica med obema vojnama in po poroki živela onkraj naših meja in je bilo zaradi tega pretakanje kulture med obema deloma slovenskega naroda šibko. Vendar se žal tudi potem, v drugačnih in boljših razmerah (po drugi svetovni vojni), ko so stiki med Slovenci v domovini in Slovenci v zamejstvu postali odprti in pretočni, stanje ni bistveno spremenilo. Ljubka tudi takrat ostaja precej neznana slovenskemu človeku, tako odraslim kot žal tudi otrokom (Šorli 1983, 153).

Ime Ljubka Šorli in njena poezija se pojavi v Antologiji slovenskih pesnic 1980–1985 iz let 2004 in 2005.

Ima pa zato pesnica Ljubka Šorli pomembno mesto v kulturni zgodovini Tolminske in Goriške. Zastopana je v zamejskih tržaških berilih Nade Pertot Od antike do danes (1979) in Marije Centa Beseda naših dni (1982); to sta dve od štirih beril za srednje in višje šole.

V zborniku Pogovori srca avtorica Marija Mercina našteje tri možne razloge za odsotnost pesnice iz osrednjih slovenskih beril: ker je Primorka, ker je ženska in ker pripada krščanskemu svetovnemu nazoru.

Članek pa avtorica zaključi z mislijo: »Čas bo pokazal, da je med najpomembnejšimi in najsvetlejšimi slovenskimi osebnostmi v 20. stoletju. Moralni srčni utrip in zavest bomo v naslednjem stoletju merili tudi s pomenom, ki ji ga bomo prisojali« (Mercina 2002, 98).

Omenjena je tudi v Slovenski književnosti III. Pogačnik piše: »/.../ najbolj obširen kompleks tržaškega pesništva je verzifikacijsko sicer kakovosten, od osebne aktivnosti pa se le redko odmakne. V sentimentalnem privatništvu, ki je doživljalo zanimivo in razpoložensko prijetno branje, je ostal precejšen del ustvarjanja te vrste. Njegovi predstavniki so predvsem Ljubka Šorli /.../« (Pogačnik 2001, 377).

Brecelj pa je k spremni besedi k izboru iz poezije Ljubke Šorli zapisal: »melanholična nota, kolikor je še, se sedaj veže na čisto drugačne elemente v poeziji. Pesnica stoji pred grozo sveta, ki ni lep, ne dober, ne usmiljen. Pred njim nima umika;

stati mu mora nasproti in se mora v neželenem prisiljenem spopadu – vsaj z mislijo in čustvom – bojevati proti njemu« (Šorli 1973, 147).

2. VIDIKI ČLOVEŠKEGA VEROVANJA

V tem poglavju me bo zanimalo, kaj je to vera in kakšne so njene razsežnosti, kaj je to krščanska vera ter kakšna je razlika med vero in religijo, kako se dopolnjujeta, kaj jima je skupnega in kdaj ju moramo ločevati. Prav tako bom pozornost posvetila človekovemu odnosu do Boga, hrepenenju, spoznavanju ter govorjenju o Bogu. Vse to se mi namreč zdi bistveno za to, da bom lahko razumela pesmi in dela Ljubke Šorli.

2.1 Kaj je vera

Ne glede na številke, ki kažejo, da vera in religija z leti izgubljata pripadnike, se soočamo z zanimivim dejstvom, da se naši sodobniki vse bolj zanimajo za verska vprašanja. Tu ne govorim le o vernikih in tistih, ki se s tem poklicno ukvarjajo. Ta dejstva je mogoče slišati in brati v različnih medijih. To zanimanje je morda znamenje časa, saj se v današnjem človeku vse bolj poraja neki duševni nemir. Človek navsezadnje lahko obide vprašanja o Bogu, ali ta obstaja ali ne. Žal pa ne more mimo vprašanj, ali obstaja kaj, kar človeka presega. In vselej se ne nazadnje znajde tudi pred poglavitnim vprašanjem: kako da živim, zakaj moram umreti, kakšen je smisel mojega življenja? Naj človek nanje odgovarja ali ne, dejstvo je, da so tukaj. In ta vprašanja so religiozne narave (Rode 1977 7-8).

Vera ni znanost, saj pri znanosti načeloma vse razumemo, pri veri pa ne, saj če bi pri veri vse razumeli, to ne bi bila več vera. Vera, gledana s krščanskega zornega kota, zahteva racionalen pristop k dojetanju fundamentov in fundamenti so tukaj zgodovinska eksistenca Kristusa. Že v začetku svoje zgodovine je človek veroval v neka višja bitja. Od vsega začetka človek moli in časti božanstvo. Bistvo vsake vere je v tem, da človek poleg vidnega sveta priznava še drugi, nevidni, skrivnostni svet in bitje, ki človeka neizmerno presega po svoji modrosti, moči in ljubezni.

Vendar pa se Bog v vseh verstvih ne razodeva enako. Najpopolnejša je vera, ki ima polnost razodetja. In to je krščanstvo. Če razodete resnice oblikujejo človekovo življenje, ima razodetje za človeka tudi smisel. Vprašanje pa je, kako naj človek spozna in prizna, kar je Bog na tako poseben način razodel. Bog je v svoji dobroti in modrosti hotel razodeti samega sebe in razkriti skrivnost svoje volje (prim. Ef 1,9), da bi ljudje po Kristusu, učlovečeni Besedi, imeli v Svetem Duhu dostop k Očetu in bi postali deležni božje narave (prim. Ef 2,18; 2 Pt 1,4). V tem razodetju nevidni Bog (prim. Kol 1,15; 1 Tim 1,17) iz preobilja svoje ljubezni nagovarja ljudi kakor prijatelje (prim. 2 Mz 33,11; Jn 15,14.15)

in občuje z njimi (prim. Bar 3,38), da bi jih povabil in sprejel v svoje občestvo. Ta načrt razodetja se uresničuje z dejanji in besedami, ki so med seboj v notranji zvezi: dela, ki jih Bog izvršuje v zgodovini odrešenja, nam razkrivajo in spričujejo nauk in vsebino, ki sta izražena z besedami, besede pa oznanjajo božja dela in osvetljujejo v teh delih vsebovano skrivnost. Toda najgloblja resnica, ki jo to razodetje razkriva o Bogu in o človekovem odrešenju, nam sije v Kristusu, ki je hkrati srednik in polnost vsega razodetja (BR 9-10).

Kako se Bog razodeva v naravi, moremo spoznati s samim razumom. Božje razodetje v Svetem pismu pa more spoznati samo človek, ki ima vero in sprejema resnice zato, ker jih je razodel Bog, čeprav jih dokončno ne more razumeti. Zato človeku ne zadostuje samo razum, potrebna sta mu božja pomoč in božja milost. Odločitev, s katero sprejmemo božje razodetje, pa se imenuje vera. Da torej božjo resnico sprejmemo, da verujemo, je potrebno dvoje: božja pomoč – milost, ki je božja beseda, in naša odločitev, takrat postane tudi naša vera učinkovita in odrešilna (Klemenčič 1971, 21).

»Mnogi vidijo v verovanju zgolj čustveno razsežnost, ki se izživlja zgolj v privatističnih pobožnostih striktno notranjega značaja« (Häring 2001, 269). Kardinal Jean Danielou trdi, da je priznavanje Boga nekaj visoko inteligentnega in da spada k polni uveljavitvi inteligence same. Zato pravi, da je za kristjane pomembno, da ne ostajajo le pri dobrotah in religioznem doživljanju, ampak da morajo temu umskemu področju posvečati večjo pomembnost (Danielou 1990, 37).

Vsebina vere je – najbolj splošno povedano – Bog sam. Vendar ne »Bog filozofov« in tudi ne Bog (»naravnih«) religij. To je namreč »živi Bog, ki je posegel v zgodovino ljudi in si dal v njej priče, ki vse kažejo na Priče vseh prič, na tisto resnično in zvesto pričo, ki je učlovečena Beseda Boga samega«. Drugi vatikanski koncil hoče povedati: »Dialog Boga s človekom in približanje Boga človeštvu v človeku Jezusu, ki je Bog, sta dosegla svoj cilj, saj v tem dialogu ni šlo in ne gre za to, da Bog nekaj in mnogokaj pove, temveč za to, da Bog z besedo (Besedo) izreče samega sebe.«

Za kristjana pomeni verovati v Boga obenem verovati v tistega, katerega je Bog poslal, v njegovega »ljubljenega Sina«, v katerega je položil vse svoje veselje (prim. Mr. 1,11). Verovati, kar je Bog razodel, ne pomeni, da razodeto resnico le priznavamo, v skladu z njo moramo tudi živeti. Vera je v prvi vrsti dar samega Boga, je človekova osebna privrženost Bogu, hkrati in neločljivo pa je tudi svobodna pritrditev celotni resnici, ki jo je Bog razodel. Kot osebna privrženost Bogu in pritrditev resnici, ki jo je Bog razodel, se krščanska vera razlikuje od vere v kako človeško osebo. Prav in dobro je docela se zanesti na Boga in absolutno verovati to, kar Bog reče (prim. Jer 17, 5-6, Ps 40,5 146, 3-4).

Šele po veri spoznamo, kaj je človek, s kakšno ljubeznijo ga Bog spremlja od vsega začetka. Zato se po razodetju s pomočjo božje milosti prebujajo v nas vse drugačno razpoloženje do Boga, kakor bi ga imeli, če bi Boga le razumsko spoznavali iz njegovega stvarstva.

To je vera, zaupanje, to je ljubezen do njega, ki se nam je v svoji ljubezni tako približal in toliko storil, da nas nekoč popolnoma osreči. Dobro je zavedati se, da smo v objemu neskončno dobrega Boga, ki nas je ustvaril, odrešil ter nam pripravil večno veselje v nebesih (Klemenčič 1971, 19).

2.2 Religija

Za religijo lahko rečemo, da je od samega začetka sveta pa vse do danes eden najbolj razširjenih pojavov. Ene najstarejših religij so imela stare civilizacije Egipta, Babilonije, Asirije, Perzije, Grčije, Rima, Indije, še prej pa so to prvotne religije primitivnih ljudstev. Med njimi je veliko podobnosti. Struktura je enaka: religiozna in krvna skupnost izhajata druga iz druge, kar je tudi zagotovilo za njihov obstoj. Tako kot obredi prepletajo življenje, tako v skupnosti miti, obredi in simboli izražajo svetovni nazor. Iz teh temeljev smo torej mi prejeli simbolične predstave božanskega, kot so simboli, molitev, kult ... Zato z gotovostjo lahko trdimo, da so primitivne religije temelj religiozne zgodovine človeštva. Torej ob različnih religijah, ki so obstajale, se krepile in se razvijale skozi čas, ne moremo mimo dejstva, da imajo mnogo skupnih prvin, torej mitov ali kasneje filozofskih utemeljitev religije, obredov in mistike, ki so si jih skozi razvoj izmenjavale. Izpostavila bom krščanstvo kot eno takih, ki je prevzemalo tuje prvine, a ni sinkretistične narave. Krščanstvo izhaja iz preroštva Izraela, ki je vzkliklo iz božjega klica, katerega nosilec je Jezus Kristus (Rode 1977, 5-20).

Iz povedanega lahko sklepamo, da je človeštvo v religioznih razsežnostih doslej videlo najglobljo resničnost sveta in življenja in za večino ljudi velja to še danes. Ne moremo pa mimo dejstev, da nekateri gledajo na religijo s kritične perspektive, in tukaj bom izpostavila tri opazne predstavnike 19. in 20. stoletja, ki so skušali svet in stvarstvo postaviti na drugačnih temeljih.

Karl Marx govori o religiji kot o odsevu resnične človeške stiske, ko človek v kritičnih družbenih in političnih situacijah išče izhod in tolažbo za svojo nesrečo. Zato si izmisli Boga in religijo kot rešilno bilko oziroma tolažbo lepšega življenja na drugem svetu, a to je po Marxovem mnenju utopično. Po marksistični teoriji Bog človeku s čaščenjem jemlje moči in voljo, da bi vse svoje sile posvetil gradnji zemeljskega

kraljestva. Zato je potrebno religijo odstraniti. Komunizem naj ne bi postal nova religija, ampak znanost (Rode 1977, 13-14).

Sigmund Freud podobno kot Marx sicer iz drugih razlogov trdi, da se človekova potreba po religiji rodi iz njegove stiske in v želji po svetu, ki bo prijaznejši in znosnejši. Se pa ta stiska pojavlja zaradi globokega občutka krivde. Občutek krivde izvira iz človeških želja, ki jih narobe občutimo. Način, da postanejo te želje zakonite, je, da jih prestavimo višje, se pravi v sfero religioznega. Zato je religija sočasno želja in slepilo. »Religija je slepilo, ki dobiva svojo moč iz tega, kar streže svojim nagonskim željam,« pravi Freud in religiji za najnevarnejšo nasprotnico postavlja znanost (Rode 1977, 13-14).

Jacques Monod pravi, da se je pri človeku religija porodila zaradi potrebe po razlagi, hoče si razložiti smisel svojega življenja in sveta. In iz te človeške tesnobe je nastala religija, mit, filozofija in znanost. Vse to pa je človek počel iz gole potrebe po ohranitvi kot družbenem bitju ter iz strahu, da ne bi zapadel v avtomatizem (Rode 1977, 13-14).

2.2.1 Religija in prihodnost

Dostikrat se sliši, da bodo religije v prihodnosti odmrle. Največji sovražnik naj bi jim bila znanost, saj je po mnenju mnogih tudi edina »objektivna«, v nasprotju z religioznimi idejami, ki naj bi bile »subjektivne«, saj je njihovo vsebino nemogoče analizirati in jo preveriti, ker je to sad človeške domišljije in čustev. Vendar kot pravi F. Rode, »ko smo že na ravni znanosti –kdo bo kdaj dokazal, da je svet večni? Da nima stvarnika zunaj sebe? Da je človek rezultat naključja? To so trditve, ki jih noben poskus v laboratoriju ne bo mogel nikdar potrditi. Ali je tako nesmiselno misliti, da 'logika živečih bitij', o katerih se toliko govori, terja nekega božanskega Programatorja? /.../ Zakaj torej trditi, da je nemogoče, da bi obstajal nekdo, ki daje 'smoter' človeškemu življenju in življenju nasplo?« (Rode 1977, 19). Religija ne bo odmrla, se pa spreminja, prilagaja in postaja vesoljna. Upošteva stehnzirani in sekulizirani svet. Z nespremenjenostjo bi se odtujila družbi in se s tem obsodila na smrt (Rode 1977, 19-20).

2.2.2 Človek in religiozni čut

Kolikor naš pogled seže v preteklost človeštva, povsod odkrije sledove religioznega. Antropolog Claude Levi-Strauss o človeških skupnostih pravi: »Vse imajo govorico, vse imajo religiozna verovanja, vse imajo ustanove.« Na vprašanje, ali je religioznost človeku prirojena, ali se je misel na Boga in bogove pojavila šele kasneje v določeni

kulturi ali družbenih razmerah in ob določenih protislovjih, ki so človeka prisilila k takim razmišljanjem, biolog in nobelovec Jacques Monod odgovarja: »Če je res – in jaz mislim, da je – da je človekova tesnoba zaradi osamljenosti in njegova zahteva po celostni in nedvoumni razlagi sveta in življenja v njem nekaj prirojenega, potem ta dediščina, ki nam prihaja iz preteklosti (religija), ni samo kulturna, ampak nedvoumno tudi genetična. Mar mislimo, da bo togo, abstraktno in ošabno znanstveno spoznanje moglo umiriti človekovo tesnobo in zadovoljiti njegovo zahtevo po totalni razlagi? Dvomim. Bolj kot znanstvenih razlag, človek potrebuje preseganja in razsežnosti« (Rode 1977, 8).

Ko govorimo o religiji, ki je preseganje naravnih meja, moramo omeniti še filozofijo, ki je neke vrste pristop k meji, saj razmišlja o zadnjih vprašanih človekovega bivanja in bitja ter kot taka poskuša človeku kot razmišljujočemu bitju pomagati dojeti sebe kot skrivnost. Čim širše seže človekov notranji pogled, več je vprašanj. Zato hoče s svojo mislijo spoznati absolutni začetek, o katerem govorijo tudi miti, in s tem razkriti skrivnost stvarjenja. Žal pa ne preteklost, ne filozofija, ne znanost in ne psihologija človeku ne dajejo zadovoljivega odgovora o skrivnostih, ki izvirajo iz človeka samega (Rode 1977, 9).

2.3 Vera in religija

Teolog Claude Gaffre pravi: »Religija se vrača v moderni svet. To še zdaleč ni izraz človeške bede, kot je mislil Marx. Oživljanje religije je pojav, ki je lasten bogati zahodni družbi. To ni protest zoper bedo, temveč protest zoper nesmiselnost družbe obilja, ki nenehno povečuje svoje bogastvo, hkrati pa ima vse manj ciljev« (Rode 1977, 7).

Ko govorimo o veri kristjana, vemo, da vera pomeni, da je Jezus Kristus njegov Gospod, njegov edini odrešenik ter posrednik med Bogom in človekom, po smrti pa vstopa v Božje kraljestvo in poveličanost v izenačenosti s poveličanim Kristusom ter v večno srečo bivanja v občestvu z njim in vsemi svetimi. Religija naj bi v prvi vrsti po razlagi krščanskega apologeta Laktancija iz sredine tretjega stoletja (2003, VII, str. 28) pomenila prav to: latinska predpona »re« – zopet, znova in latinski glagol »ligare« – vezati, povezati, z drugimi besedami: zbirati ljudi med seboj in okrog Boga, medtem ko je Cicero izpeljeval besedo religijo iz »relegare«. Ideja »religije« je torej ideja neke vezanosti, znova vzpostavljene vezanosti na nekaj, kar nam je bilo v davni preteklosti že izročeno, a smo izgubili. Iz vsega tega se hranijo kult in okultizem, mistika in ezoterika, značilni vidiki vsake religiji. Religija je tako ne samo etimološko, kot beseda, temveč tudi duhovno, prehodila pot od »napačnega nauka« poganskega izvora, ki je verjetno nastal

v mlajši kameni dobi, se oblikovala z razvojem razredne družbe in končno razvila do stopnje monoteizma. Nastale so svetovne religije. Zdi se, da tudi v slovenščini še danes nimamo jasnega izrazoslovja na tem področju, saj v vsakdanjem življenju za religijo še zmeraj uporabljamo slovensko besedo vera. Nasploh so pri obravnavanju religije najpogostejša oziroma temeljna naslednja vprašanja: kako in zakaj je nastala in kaj jo poraja, zakaj se ohranja in ali bo odmrla. Primerjalni religiolog Wilfred Cantwell Smith je v svojem delu »The meaning and end of religion« podal svoje razlage razlikovanja med vero in religijo. Ko govorimo o religiji, moramo imeti pred očmi zbirko tradicij, razne oblike verovanj ljudi iz preteklosti. Ta tradicija je lahko postavljena na tekstih ali zakonih, ki vključujejo mite, pripovedi, ples, etični nauk, teologijo, obrede, liturgijo, arhitekturo in veroizpoved (Ošlak 2013, 1). (<http://novorojen.si/med-vero-in-religijo/#>).

Temeljna razlika med evangelijem kot vero v učlovečenega Boga Jezusa Kristusa in religijo kot iz tradicij zrasel sistem verovanj, kulturnih oblik, obredov in struktur je v tem, da se v prvem primeru Bog približa človeku, ga poišče in se mu razodene, mu nazadnje po učlovečenju druge Božje osebe v vsem razen po grehu postane enak (Heb 4, 15), v drugem primeru, ko gre za religijo, pa se človek z raznimi in vedno močnejšimi in vse bolj zapletenimi vezmi skuša povzpeti do božanske ravni, a mu to žal ne uspe in zato zapada v lastna praznoverja in demonske nauke (Ošlak 2013, 1). (<http://novorojen.si/med-vero-in-religijo/#>).

Ideja religije izhaja iz podmene, da je človek nekoč že bil v posesti prave verske resnice, a jo je kasneje izgubil in si mora zdaj s svojim razumskim ali pa mističnim prizadevanjem znova najti pot do nje (Ošlak 2013, 1). (<http://novorojen.si/med-vero-in-religijo/#>).

Zaključimo lahko z dejstvom, da je vera v primerjavi z religijo globlja in bolj osebna, je način, kako se posameznik ali neka skupina odziva na transcendentalne pojave, ki se kažejo znotraj tradicije.

3 . ODNOS DO BOGA IN PODOBE BOGA

Ker se v diplomski nalogi osredotočam predvsem na ubesedovanje podobe Boga v delih Ljubke Šorli oziroma na njen odnos do Boga, želim opredeliti tudi ta dva pojma.

3.1 Podobe

Kaj je podoba in zakaj se ukvarjamo s podobami? O besedi podoba je težko govoriti kot o le eni stvari, eni obliki. K njej sodi kopica oblik. Vsaka ima nekaj svojega, posebnega, neko svojo teoretično osnovo. O definiciji podobe ne moremo govoriti, če prej ne poznamo bistva in njene oblike. Etimologija besede podoba v nekaterih evropskih jezikih kaže, da je podoba prvotno pomenila izdelek kiparja ali slikarja. Latinska beseda »imago« pomeni: podoba, odslikava, videz, sanjska-senčna podoba, pojav, predstava. Sigmund Freud, oče psihoanalize, pravi, da so podobe, ki se pojavljajo v domišljiji, izraz naše podzavesti. Več ko je zatrtih doživetij, bolj so podobe bujne (Ocvirk 1982, 5).

3.1.1 Podobe v literarnih besedilih

Še preden opišem vlogo podobe v literarnem besedilu, naj nekaj besed posvetim splošnemu pomenu »podobe«. Beseda sama ima veliko glavnih in stranskih pomenov, ki imajo v slovenskem jeziku močno razpredeno vsebino (kamnita podoba, podoba iz lesa, podoba na platnu ali upodobitev). To so liki in ti liki imajo neko obliko ali forma ali strukturo. A to še zdaleč ni vse, kar se skriva v slovenski besedi podoba. Zato bom na kratko opisala še pomen podobe kot simbola, ki se nam razodeva v frazah: križ kot podoba trpljenja, vrtnica kot podoba ljubezni in tako dalje. Tu pa so še modalni izrazi, ki merijo na nekaj navideznega ali negotovega, ki se najlažje izrazi z »zdi se« (Ocvirk 1982, 8).

Kaj pa je literarna podoba? Literarnih podob v primerjavi z materialnimi ne moremo »opazovati«, razen v tistih primerih, ko nam vzbujejo vizualne predstave, česar nekateri bralci baje nikoli ne doživijo. V preteklosti so slike in literarne podobe povezovali, ker so menili, da obe umetnosti temeljita na mentalnih podobah oziroma notranjih slikah, čeprav se razlikujeta po načinu izražanja. Pesnik C. Day Lewis je zato zapisal, da je podoba »slika, narejena iz besed«. Zanimiva pa je tudi naslednja definicija Caroline Spurgeon.

»Izraz podoba uporabljam kot edino primerno besedo, s katero je mogoče zajeti vse vrste komparacij, pa tudi vse vrste skrajšanih komparacij oz. metafor. Predlagam, da

besede ne razumemo samo v njenem vizualnem pomenu, ampak da z njo označujemo katero koli domišljjsko sliko ali drugo izkušnjo, ki nastane na kakršen koli način. Pesnik jo lahko pridobi ne samo s posredovanjem katerega koli čuta, ampak tudi s pomočjo razuma in čustev. V obliki komparacij in metafor v najširšem smislu jo uporablja za izražanje analogij« (Pavlič, 2010, 244-247).

3.2 Božja podoba

Božja podoba spada na področje vere oziroma natančneje na področje izražanja vere. Verovati ni isto kot izražati vero. Izražanje vere pa je zelo tesno povezano s podobami, ki si jih ustvarjamo o Bogu. Ljudje se sporazumevamo s podobami, ki se rojevajo v naši medsebojni komunikaciji. Zaradi sprememb v načinu življenja se spreminjata tudi kultura in pogled na Boga. Vsak človek si Boga predstavlja po svoje, zato je nekaj čisto normalnega, da se podoba razlikuje tudi na različnih koncih sveta. Podoba Boga se spreminja tudi iz generacije v generacijo (Osredkar 2008, 19–20).

3.2.1 Svetopisemska podoba Boga

Če začnemo s starozaveznim Svetim pismom, je treba poudariti, da je bil Jahvejev kult brez podob, saj je Sveto pismo natančneje (5 Mz 27,15) to prepovedovalo. Tudi druga Mojzesova knjiga prepoveduje kakršnokoli ustvarjeno podobo, saj bi bilo možno, da bi Boga s tem predstavljali v podobi kakšnega drugega božanstva (Osredkar 2008, 20). Zato se nam zdi, kot da Bog ne bi imel ne podobe in ne imena. Ostane nam le dejstvo, da On preprosto je.

Vendar pa je svetopisemski pomen podobe kljub vsemu zelo močan. Bog je bil navzoč v vidnem znamenju »Skrinje zaveze«, Božji besedi in pripovedovanju o njegovih velikih delih, kasneje tudi v umetniških podobah, ki so veljale za vidni pojav nevidnega božanstva. In ta ideja Boga je ne glede na vse v Svetem pismu predstavljena v antropomorfnih podobah, v podobah, ki so človeku razumljive. V 1 Mz 1,26 beremo, da je človek ustvarjen po Božji podobi in da je kot tak zemeljski namestnik, gospodar od Boga danega stvarstva. V Mojzesovih besedah je polno Božjih podob in ravno tako celotno Sveto pismo za idejo Boga uporablja podobe, ki jih jemlje iz vsakdanjega življenja in časa, v katerem je nastalo (Osredkar 2008, 29-30).

Tudi v apostolski dobi je Cerkev razmišlja starozavezno, saj je Boga častila brez vidnih podob. Šele v stiku z drugimi kulturami in novimi formulacijami Jezusovega

sporočila se začne odpirati odpirati uporaba simbolov (zakrementi). V Kol 1,15 beremo, da je Jezusova podoba podoba nevidnega Boga, ki je prvorojenec vsega stvarstva. Zato je Kristus najodličnejša Božja podoba, vendar ne kot človek, temveč kot beseda, ki ostaja z nami. Skozi zgodovino in različna kulturna področja se sicer ustvarjajo različni pogledi na Božjo podobo, vendar pa je za Božje razodetje najpomembnejša Beseda (Osredkar 2008, 29-30).

Da pa si lahko ustvarjamo določene podobe, ljudje med seboj komuniciramo. Beseda, ki je človekovo najosnovnejše sredstvo občevanja, je ne glede na pomen nekaj velikega. Še večjo moč kot izgovorjena pa ima zapisana beseda. Ničkolikokrat se zgodi, da nekaj zapisanih besed spravi na noge mnogo ljudi. Marsikdaj se zgodi, da ljubitelji pesnikov in pisateljev njihova dela vedno znova preiskujemo in odkrivamo njihovo poslanstvo, saj ima vsaka beseda svoj namen. Z besedami komuniciramo, si izmenjujemo informacije in včasih se sploh ne zavedamo, kako pomembna je ta sposobnost in kako pomembna je vsaka beseda, ki pride iz naših ust ali izpod našega peresa (Osredkar 2008, 20-21).

Ko govorimo o Bogu – in o Bogu ljudje govorimo – si o njem ustvarjamo različne podobe. Naše besede so izraz in odraz kulture, v kateri so nastale. Težko je razumeti pomen besedil, če ne poznamo kulture, kjer so ta besedila nastajala. Zato tudi človek Boga prepozna in si ga predstavlja na podlagi podob kulture, v kateri živi. Ravno takšne zakonitosti veljajo za Sveto pismo Stare in Nove zaveze, saj je ravno tako nastajalo v neki kulturi v preteklosti. Besedila v Svetem pismu so izraz vere, prepoznavanja Božjega razodetja in okolja iz nekega zgodovinskega obdobja, zato moramo za pravilno razumevanje besedil iz tistega okolja poznati kulturo in tudi način življenja takratnega časa. Tudi Kristus se je rodil in deloval v neki čisto določeni kulturi, ki pogojuje njegovo življenje, kulturo, izražanje in jezik. Če torej hočemo razumeti njegov nauk, moramo zato poznati kulturo, čas in okoliščine, v katerih je deloval in živel (Osredkar 2008, 20-21).

Ker je pomen besede podoba težko opisati v dveh stavkih in tudi zato, ker se moja diplomska naloga nanaša na podobo Boga, mislim, da je smiselno širše podati in razčleniti pomen te besede, saj je ob spoznanju različnih podob, ki si jih ljudje ustvarjamo o Bogu, težko izluščiti tisto pravo.

Naj bodo zato besede sv. Tomaža Akvinskega lep zaključek tega poglavja. »Bog je čisto drugačen, kot si ga mi lahko predstavljamo.« Vse naše predstave o Bogu so lahko njegove podobe. Boga ne vidimo in nam je sam na sebi nedostopen. Ko ljudje govorimo o Bogu, v resnici ne govorimo o njem, temveč o podobah, ki smo si jih o njem ustvarili.

Torej če povzamem, ni nobena podoba o Bogu prava in hkrati so prave vse. Predvsem pa je prava tista podoba, ki človeka vodi v odnos k Bogu, vero vanj in posledično k ljubezni do bližnjega. Zato tudi v različnih kulturah in življenjskih obdobjih človek potrebuje različne Božje podobe, ki so pogoj za njegovo vero vanj. S spremembo Božje podobe pa se bistvo Boga ne spremeni. Ker pa je Božja podoba le nadomestek pravega Boga in ker je človek simbolno bitje, ki si lahko tudi o tem ustvarja predstave, so Božje podobe edini človekovi usmerjevalci na poti k njemu (Osredkar 2008, 31).

3.3 Podoba kot simbol

Na življenjski poti srečujemo mnogo različnih znakov, simbolov, znamenj – na vseh področjih. Mi se bomo posvetili simbolu, saj umetnost najpogosteje uporablja to besedo. Simbol je vedno poln nečesa konkretnega, pomeni pa veliko več od samega znaka. Seveda je odvisno tudi od razlage. Simbol je afektiven in dinamičen, zato nikakor ni uokvirjen. Danes ima vsak simbol dve obvezni sestavini: vidno zunanost in prekrito resničnost. Po zunanji lahko slutimo notranjo (Rosenberg 1987, 11).

Tudi ko govorimo, uporabljamo več vrst govoric in ena izmed teh govoric je vsekakor tudi simbolna. Za različne izkušnje uporabljamo različne govorice. Ko razpravljamo o znanosti, se izražamo drugače kot takrat, ko izražamo religiozno izkušnjo. Če na primer rečem »nikjer še luči, vsa okna so mrtva«, je jasno, da je zvrst govorice drugačna kakor pa, če rečem »zelena je«, ko mislim na semafor. Kot smo že rekli, je govoric več vrst, pri čemer bom tukaj izpostavila dve. Iz navedenih primerov lahko rečemo, da je prva simbolna, druga pa izkustvena. Prva govori o človekovem svetu, druga pa o materialnem (Foures 2001,15).

»Simbolna govorica ima vlogo 'razodevalca', vsaj na ravni možnih smislov našega življenja, če že ne na ravni dejstev. Da bi bil simbolni govor resničen, mora v nas prebuditi ali nam razodeti občutja, čustva, misli, mnenja, besede itd., ki nam omogočajo, da izrazimo, kar živimo – svojo zgodovino« (Foures 2001, 20).

Edino človek je simbolično bitje, saj edino človek simbole tudi dojame in jih razlaga. Da je človek simbolično bitje, trdimo zato, ker ga lahko razlagamo in ga primerjamo z drugim bitjem, s katerim navezuje tudi stike in medsebojne odnose. Kar pa je najpomembnejše, je dejstvo, da je človek simbolično bitje zato, ker s svojim bitjem razodeva tisti prototip, iz katerega je izšel in ki ga vedno znova išče in z njim lahko ustvarja razmerja. Človek na nek način simbolizira svoj nevidni prototip, ki je Bog, Jezus

Kristus pa ga v polnosti predstavlja (Rosenberg 1987,12). »Kdor je videl mene, je videl Očeta.« (Jn 14,9)

Torej gledano z očmi krščanske vere je vsa svetovna resničnost simbol, ki kaže na Boga – njemu dolgujemo vso zahvalo za nastanek sveta in nas samih.

Zaključujem s Trstenjakovo mislijo, saj je tudi on človeka pogosto obravnaval kot simbolično bitje, saj pravi, da je »ključni pojem človeške psihologije« (Trstenjak 1973, 33).

3.3.1 Odnos

Osnova za ta svojevrstni odnos je Neskončni. Neskončni, ki je hkrati lahko zelo blizu ali pa zelo daleč. Je pa Neskončni v odnosu do končnosti v drugačnem odnosu, kot so končna, zunanja in izključujoča se bitja med seboj.

Splošno gledano je odnos naklonjenost ali pa nenaklonjenost do drugega oziroma do drugih. Človek je že od pradavnine bitje odnosov in bitje družjenja. Ta se izraža na več načinov od osebnih odnosov do vključenosti v razne skupine, pri čemer so odnosi obvezni ali nastajajo zgolj iz različnih potreb. Vsak človek ima potrebo po druženju in varovanju v določenem življenjskem okolju, zato je nekaj popolnoma samoumevnega, da se v vsaki družbeni enoti razvija mreža odnosov.

Da se v posamezniku uresničijo njegovi z biološko strukturo dani potenciali, sta potrebna odnos z drugimi ljudmi in vključenost v vrsto družbenih oblik človeškega sobivanja, saj človek brez neposrednega osebnega stika ne razvije svojih človeških potencialov. Ljudje kot osebe ne moremo obstati brez družbenosti, čeprav je to za človeka nekaj dvojnega: lahko ga dvigne, lahko pa ga tudi poniža, saj se družbenost izraža na več načinov, vse od osnovne celice družine (medsebojnih odnosov) do vključenosti v skupine itd. Odnos ali družbenost se izraža v treh vidikih: v osebnem, kulturnem (kulturna mentaliteta) in družbenostrukturalnem. Osnovni nosilec družbenosti je oseba, saj brez oseb ni skupin. Pomembno pa je, da posameznik za rast, razvijanje in uresničevanje nujno živi kulturno in družbeno. Ti trije vidiki so medsebojno vzajemni, soodvisni in neločljivo povezani. Družba in ravno tako kultura pomembno določata in oblikujeta človeka, ki pa je edini živi dejavnik in s tem daje obstoj drugima dvema vidikoma, ki sta od nastanka prve človeške družbe ves čas prisotna, saj obstajata pred človekovim rojstvom in po njegovi smrti (Bahovec 2005,7-8).

T. Abel piše: »Ko osebe stopajo v odnos, se k drugemu usmerijo bodisi kot k osebi in ga sprejmejo, kot on je, zaradi njega, bodisi se k drugemu obrnejo kot k sredstvu, ki ga

sprejemajo zato, ker lahko nekaj naredi. Ti dve usmeritvi sta v istem odnosu vzajemno prisotni in izključujoči. Vendar ena prevladuje« (Bahovec 2005, 14).

3.3.2 Odnos človeka do Boga

»V vseh do sedaj znanih kulturah so religije, poleg drugega, urejevalci in ohranjevalci odnosov med ljudmi. To dosejajo s svojimi simbolnimi sistemi in predstavami, med katere sodijo v prvi vrsti predstave o božanstvih oziroma Bogu« (Lah 2004, 601).

»Osebo smo torej opredelili kot bitje v odnosu, ker izhaja iz odnosa in se samo v odnosu lahko v polnosti uresniči. Odnos, iz katerega izhaja in ki jo konstituira kot osebo, je v bistvu božji odnos. Bog, ki je izvorna Oseba in vstopa v odnos s človekom ter ga tako napravlja za osebo, je tudi zagotovilo trajnega ohranjanja človekove osebne kvalitete« (Lah 2008, 47).

Vsebino, ki jo danes dajemo pojmu in besedi Bog, so nam v glavnem posredovali naši starši, duhovniki in drugi. Lahko bi se reklo, da si je pojem Boga in božje podobe človeštvo po malem izoblikovalo samo ali pa se mu je Bog sam razodel. Lahko pa je tudi sad obojega, tako osebnega razmišljanja kot Božjega razodetja. Za človeštvo je pomembno tudi Božje razodetje, ki ga najdemo v Svetem pismu. Se je pa človek s pomočjo Svetega pisma in sam s svojim razmišljanjem, izpopolnjevanjem in iskanjem zadnjega počela vesolja nekako skoraj sam dokopal do pojma Boga.

Na tem mestu ne moremo mimo ljudi, ki so bili v tem pogledu še močnejši, nekako tankočutnejši misleci, ki so v svojem iskanju želeli še globlje. Takih je mnogo, od starih Grkov, denimo Homerja, Hezioda, Platona in Aristotela. Platonovo globoko razmišljanje in trditve o Božanstvu kot čisti popolnosti, dobroti in lepoti je Aristotel le še utrdil. Jedro Aristotelovega prepričanja je, da je Bog neskončna popolnost, življenje samo, večno in nespremenljivo, je blaženost, ki nam jo je včasih v kakšnih vrhunskih doživetjih možno celo rahlo zaslutiti (Janžekovič 1977, 8-11).

3.3.3 Svetopisemsko poimenovanje človeka kot osebe

Ko govorimo o osebi, ne moremo mimo njenega neposrednega izvora in temeljnih resnic Stare in Nove zaveze, ki pišeta o Božjih resnicah, stvarjenju sveta, človeka, o Kristusovem učlovečenju, delovanju, njegovi smrti in vstajenju. S temi resnicami nam krščanstvo odpira vrata, saj nam dovoli spoznavati in razumevati človeka in svet. Da pa bomo lažje razumeli poimenovanje človeka, moramo spoznati temelj vsega, in to je Bog.

Ob prebiranju Svetega pisma lahko iz opisa zgodovine in dogodkov razumemo življenje z vidika izvoljenega ljudstva in njegovih predstavnikov. Odkrivamo svetopisemsko poimenovanje osebe, saj le iz pojma osebe to ni razvidno (Sorč 1994, 65). Temeljnega pomena za razumevanje osebe je odnos, ki vlada med človekom in Bogom in se izraža v izkustvu vere svetopisemskega človeka. Ta odnos je močno medoseben in posebljajoč.

Krščanski Bog, ki je Oče, Sin in sveti Duh, je v primerjavi z drugimi Bogovi z ljubeznijo radodaren Bog in prav ljubezen je tudi najprimernejši način »spoznavanja« Boga. Vrhunec njegovega spoznavanja pa je ravno v učlovečenju, saj s tem postane majhen, trpljiv in odvisen. Svetopisemski Bog je živi Bog in v zgodovino posega tako, da se »podarja« in s človekom skuša vzpostaviti medsebojni odnos »jaz –ti«. S tem skuša človeka dvigniti na stopnjo partnerskega odnosa (Sorč 1994, 65). S takšnim odnosom Bog človeku prihaja naproti in se mu neposredno razodeva do največje mere. Hkrati pa se Bog človeku ne da ujeti in prisvojiti, zato moramo Boga nenehno odkrivati in ga iskati, saj Boga ni mogoče odkriti za vedno, vedno znova nas preseneča in uhaja iz naših okvirov (Sorč 2000, 5).

3.4. Človek kot Božja podoba

Samo človek je ustvarjen po Božji podobi in sličnosti in samo eden je tisti, ki je Božjo podobo pokazal v vsej svoji polnosti: Jezus Kristus. Bog pa je ustvaril človeka po svoji podobi, ustvaril ga je kot moža in ženo (1 Mz 1,26-27).

Izvir je Bog sam. Ta je hotel na stvarjenski ravni imeti bitje, s katerim bo stopil v osebni dialog, bitje, ki bo zmožno, sposobno navezati ta dialog z Bogom, in bitje, ki bo na stvarjenski ravni Božji sogovornik. Saj Bog, ki že od vekomaj vodi notranji trinitarični dialog, hoče to vez vzpostaviti še na ravni stvarstva (Sorč 1994, 75).

»Človeška oseba je podoba Boga-Trojice. Očetove poteze na naši podobi nas opredeljuje kot bitje, ki biva v naravnosti na drugega. To ni nič manj realno bivanje kakor sama v sebi obstoječa bit. Nasprotno: Če nas naslanjanje na lastno bit, na individualnost, postavlja v osamo, nas eksistenca, bivanje, ki je naravnano navzven, postavlja v odnos do drugih bitij, ki me obdajajo, in predvsem do Bitja, ki me absolutno presega in vabi k sebi. Šele ko stopim vem iz sebe, se najdem. Tudi ko stopam vase, stopam zato, da se tam srečam s troedinim Bogom. V tem izstopanju je tudi rodovitnost: seme, ki gre ven iz sebe, ki umrje, se more uresničiti, more obroditi: poklicani smo k podarjanju. Naša veličina je v darovanju« (Sorč 2000, 85).

4. TEMATSKI CIKLI

Po temah lahko pesmi Ljubke Šorli razdelimo v štiri skupine:

- religiozne,
- o naravi in pokrajini,
- domoljubne,
- impresionistično refleksivne

Razčlenjevanja so potrdila, da je bila, tako kot njeni veliki vzorniki Gregorčič, Kosovel, Prešeren ..., najmočnejša na relacijah ljubezen – smrt, Bog – smrt, poezija – smrt in da je prav v teh razmerjih tako z metaforiko kot z oblikovanjem prebijala kalupe tradicionalizma, kar potrjuje tudi analiza v drugem delu.

V uvodu k svojemu izboru poezij Ljubke Šorli je dr. Bernik zapisal: »Izbrana poezija je po vsebinsko tematskem merilu razdeljena v štiri cikle /.../ Znotraj teh ciklov so pesmi razporejene po načelu podobnosti in razločevanja. Posamezne skupine pesmi kažejo tako poleg notranje sorodnosti tudi estetske razvojne tendence, kolikor je dialektična razgibanost seveda značilna za goriško pesnico in njeno pesniško delo. Kljub dobro vidni, čeprav ne preveč izraziti motivni raznorodnosti prevladuje kot notranji imperativ v poeziji Šorlijeve čustvo ali kakor ga sama metonimično označuje: srce« (Šorli 1987,77).

4.1 Pojem umetnosti

Pojem umetnosti (gr. *tehne*, lat. *ars*) ima svojo posebno zgodovino, po kateri je označeval predvsem to, kar zadeva človekovo osebno spretnost, se pravi vse tisto, kar človek dela bodisi po naravnih bodisi po pridobljenih sposobnostih. Latinski pojem zajema tudi to, da gre za svobodne oziroma prostoročne dejavnosti. V ospredju teh je človekov habitus, njegova navada oziroma lastna sposobnost ali spretnost, da lahko deluje. Umetnost usposablja samega človeka, medtem ko proizvodna spretnost ustvarja zunaj njega, recimo pesem. Človek mora biti za to usposobljen, spreten. Umetnost kot spretnost je kasneje pomenila predvsem posnemanje narave. Kant v svoji transcendentalni estetiki govori o človekovi stvariteljski čutnozaznavni moči. Temelj te predstave je človek kot stvarjenski subjekt, ki ustvarja svoj svet. Danes k umetnosti štejemo človekove dejavnosti, kot so glasba, pesništvo itd., ki v nekem smislu pomenijo višjo zvrst kulturne ustvarjalnosti človeka, saj človek kot ustvarjalno, umetniško bitje teži za tem, da bi prodrl do zadnjih temeljev sveta, da na umetnosti lasten način posreduje človekov svet s sredstvi, ki so mu na voljo. Tako želi razvozlati njegove zadnje uganke. Zato lahko rečemo, da je

umetnost vedno transcendentna, ker presega človekove neposrednosti in odpira večne razsežnosti (Juhant 2011, 19).

4.2 Pesniški izraz

Ljubkin ustvarjalni navdih je bil lirski, kakršen se je pojavljal na Slovenskem v obdobju med svetovnim vojnama. Njene pesmi so bile predvsem lirske, podvržene pa so bile tudi pravilom sonetne oblike. To so predvsem pesmi, v katerih Šorlijeva izpoveduje svoje misli in čustva. Takšna pesem je lirska in takšne pesništvo se imenuje lirika.

Ljubka Šorli je pisala pesmi v tradicionalnih oblikah, zelo rada je imela sonet. Napisala je dva sonetna venca: pokojnemu možu in materi. V prosti obliki je pesem ni zadovoljila, sprostila se je šele, ko je pesem dobila klasično obliko, najraje prav sonet« (Žebovec 2006, 125).

Lirika je leposlovna vrsta, ki se pojavi že pri starogrških pesnikih. V grški liriki se je že na začetku njenega razvoja (v 7. st. pr. n. š.) uveljavila delitev, ki je poznala tri oblike:

- Elegije (izraz morda izvira iz frigijske besede »elegn«, ki pomeni piščal) so po vsej verjetnosti bile prve žalostinke. Vsebina elegij pa ni bila elegična v današnjem smislu. Ta izraz je označeval vse pesmi, ki so bile napisane v tako imenovanem elegičnem distihu in so jih recitirali ob spremljavi piščali, medtem ko je bila vsebina raznovrstna: poučna, aforistična, politična, ljubezenska itd. in po obsegu kratka. Primer posebno kratke oblike je epigram.
- Jamb so imenovali pesmi, ki so bile napisane v verzni obliki jambaškega trimetra (12 zlogov) ali trohejskega tetrametra (16 zlogov). Verze so recitirali, vsebina pa je bila po večini satirična ali polemična.
- Melika (gr. melos, pesem) ali lirika v ožjem pomenu besede je zajemala pesmi, ki so jih recitirali in peli, najpogosteje ob spremljavi starogrškega brenkala, imenovanega lira. To je glasbilo s strunami, izdelano na preprost način, ki je postalo simbol liričnega pesništva. So pa pesmi poleg lire spremljali tudi s harfo ali kitaro. Oblike v verzih so bile različne in prav tako motivi. Glavni zvrsti sta monodična (monodia je solistično petje), ta je vsebovala individualno motiviko in bila namenjena individualnemu petju, in zbarska lirika, ki je najbrž nastala v Šparti in bila tesno povezana s kultom, praznovanji in religijo. To zvrst je izvajal zbor s petjem in plesom. Po vsebini so razlikovali več tipov zbarskih pesmi: ditirambi so bile himne in so jih izvajali v čast Dionizu, epinikiji so proslavljali zmagovalce

gimnastičnih tekem, z enkomijo so častili izjemne ali pomembne osebnosti, treni pa so bile žalostinke za umrlimi (Kos 1971, 349-350).

Lirski izraz po večini najdemo v poeziji, čeprav je možen tudi v prozi. Danes je lirika poleg dramatike in epike literarna vrsta. Vsekakor je lirika med literarnimi vrstami najbolj osebna ali subjektivna. Sestavine zunanjega sveta ji rabijo za ponazoritev čustev, razpoloženj, misli, največkrat v obliki monologa. Ne razodeva pa samo pesnikovega osebnega doživljanja. Lirika mora dati lastnim čustvom tako splošen značaj, da v njih vsakdo z občudovanjem spozna samega sebe: z izražanjem čustev (veselja, žalosti, hrepenenja, razočaranja, upanja, obupa, ljubezni ali sovraštva) ali pa predvsem z izražanjem misli.

Pesnica je o svojem ustvarjanju povedalal:

»Vtis ali doživljanje je lahko dolgo v meni, ne da bi mu dala izraza, morda mesece, tudi leta. Pa pride trenutek, in pesem je tu. Zmeraj seveda ni tako. Ko me nekaj pretrese, pa naj bo to žalost, veselje ali trenutna impresija, napišem pesem že kmalu potem. Včasih je pesem plod razmišljanja; takrat mi je potrebna večja zbranost in globlji pogled v notranjost. Pravijo o kom, da strese verze iz rokava. O sebi bi tega ne mogla reči; z vsako pesmijo, pa naj bo še tako preprosta, je združen večji ali manjši trud« (Žebovec 2006,125).

4.2.1 Sonet – sonetika

Vse od svojega nastanka v 13. stoletju pa do danes je sonet nedvomno krona evropske poezije. Je prva pesemska oblika, zdržala pa je še kopico različnih vrst pesniškega jezika ob prelomu 19. in 20. stoletja, zato lahko z gotovostjo trdimo, da gre za trdno formo, ki pa je tudi zelo elastična in sposobna prilagajanja različnim literarnim tokovom in estetikam različnih obdobj. Lahko bi se reklo, da je sonet svojo večno priljubljenostjo pridobil predvsem zaradi svojevrstne strukture, ki kombinira simetrično formalno strogost v kvartinah in svobodnejše izrazne možnosti v tercinah. Oblika je močno zgoščena, sleherna beseda pretehtana, besede pa morajo med seboj vzpostaviti pomensko mrežo. Klasičen italijanski sonet, ki je besedni kristal, je sestavljen iz štirinajstih vrstic. Za spretnega in nadarjenega pisca predstavlja in odseva svet ter vesolje v vsej njuni lepoti. Ne odseva pa le zunanjega sveta, ampak tudi notranji čustveni svet od ljubezni pa vse do smrti.

Sonet je idealna oblika za lirsko izražanje, Šorlijevi tako domače in ljubo, saj so v njem lepote trenutka skoncentrirane v jedrnato pesemsko obliko. Angleški pesnik Dante

Gabriel Rossette je sonet opisal z besedami »*Sonet je spomenik trenutka*« ali v čudoviti zvočnosti izvirnika »*A sonnet is a moment's monument*«. In ravno zaradi te koncentrirane in jedrnate oblike je sonetist primoran sprejemati vnaprej dana pravila igre, ki pa nikakor ne osiromašijo in onemogočajo svobode izražanja in s tem pesniškega navdiha, temveč – paradoksalno, pesniško obliko obogatijo. Milo rečeno, namesto ekstenzivnega besedičenja dobimo intenzivno in kvalitetno rabo besed, ki na čuden in tudi čudežen način vpliva na čustva in eksistenco sporočila (Novak 2004, 3–33).

4.2.2 Sonetna lirika Ljubke Šorli

Ker je tudi pri nas sonet veljal za izkaz obvladovanja zelo zahtevne pesniške oblike, je postal zelo razširjena in stalna pesniška oblika slovenske poezije. Ljubka Šorli velja za pesnico, ki je v slovenskem prostoru pustila opus z največ soneti, ta oblika pisanja ji je bila najbližja. Napisala je dva sonetna venca: pokojnemu možu in materi. V prosti obliki je pesem ni zadovoljila, sprostila se je šele, ko je pesem dobila klasično obliko, najraje prav sonet« (Žebovec 2006, 125).

Ljubka Šorli je pisala pesmi v tradicionalnih oblikah, zelo rada je imela sonet. Napisala je dva sonetna venca: pokojnemu možu in materi. V prosti obliki je pesem ni zadovoljila, sprostila se je šele, ko je pesem dobila klasično obliko, najraje prav sonet« (Žebovec 2006, 125).

5. PODOBE BOGA PRI LJUBKI ŠORLI

5.1 Religiozna lirika

V antologiji Franceta Vodnika z naslovom Slovenska religiozna lirika beremo, da religiozne lirike ne smemo istovetiti z versko ali cerkveno pesniško umetnostjo v ožjem smislu (Vodnik 1980, 7). Poeziji Ljubke Šorli ne bi rada postavljala tako strogih pravil, saj potem, ko sem prebrala pesničin opusu, vem, da so bili pri Šorlijevi navdih ali povod za pesmi verska misel, čustvo ali neki predmet, ki pa ni strogo definiran, saj Ljubkino religiozno doživljanje ni le enostransko, marveč se kaže na več religioznih ravneh.

Vodnik nadalje razmišlja, da kar takšno umetnost loči med seboj, sta predvsem individualno izkustvo absolutnega in estetska dovršenost. Posledično se s tem pojem religioznega pesništva estetsko zoži, se pa zato teološko razširi ob spoznanju, da se božje kraljestvo ne ujema z vidnimi mejami konfesije, saj je naš Bog tudi Bog vseh verujočih in prav tako vseh, ki ljubijo in v trpljenju iščejo resnico (Vodnik 1980, 7).

Na prvi pogled dobi bralec občutek, da Šorlijeva svojo vernost »postavlja v navidez preprost mistični sistem, ki se oslanja na univerzalno prošnjo Oče naša: 'in odpusti nam naše dolge, kakor tudi mi odpuščamo svojim dolžnikom'« (Mihurko-Poniž 2010, 111). Življenje sprejema takšno, kot je, z vsemi dobrimi in večinoma žal slabimi življenjskimi izkušnjami, v kar je vpeta tudi pretresljiva pripoved njene tragično prekinjene ljubezenske sreče.

Celotna življenjska zgodba Ljubke Šorli je nekak simbol primorske zgodbe preteklega stoletja. Vez s krščansko tradicijo in sporočilom, vera v posmrtno bivanje in metafizična občutenja so pri Šorlijevi glavne teme v njenem ustvarjalnem opusu, ki se prepletajo s sprejemanjem in odpuščanjem. Znotraj te religiozne lirike pa ne moremo mimo dveh temeljnih sklopov, to sta osebna spiritualnost in zunanja krščanska podoba, ki se harmonično vraščata druga v drugo. Zunanja podoba krščanstva je Ljubki zelo blizu, zato ni naključje, da ji pesnica posveti veliko verzov, ko v svojih pobožnih verzifikacijah upesnjuje krščansko obredje (Mihurko-Poniž 2010, 113).

Za Ljubko Šorli je pojem Božjega univerzalen, »Gospod, ne vrzi nas med zavržene« pa vzklik, ki ga lahko poistovetimo z njenim celotnim življenjem in delom – od njene osebne zgodbe, odnosa do naroda, ljubezni do moža Lojzeta Bratuža do odklona, ki ga je doživljala kot učiteljica zaradi pokončne drže in eksplicitne katoliške pripadnosti, in

popolne negacije svojega statusa v matici, iz katere je bila kot Tolminka nasilno izločena po rapalski pogodbi leta 1920 in po drugi svetovni vojni vedoč prezrta, ne glede na tako gorečo pripadnost tako narodu kot tudi jeziku (Mihurko-Poniž 2010, 112).

A ne glede na vse življenjske nesreče, ki jih je doživljala, se je v življenju »ujela«, se v njem institucionalizirala in zdržala z močno voljo. Pri tem sta ji bili v veliko oporo Katoliška cerkev in močna vera v Boga. Šorlijevi je Bog sijal v vseh mavričnih odtenkih, ji pomagal živeti, upati, verjeti, da bosta s pokojnim enkrat spet skupaj, zato ni naključje, da je bil vir njenega pesniškega ustvarjanja ravno religiozna tematika, ki je Šorlijevi, lahko rečemo, nekakšen nazorski vrh. Ne pa po mnenju nekaterih kritikov tudi umetniški vrh. Taras Kermauner pravi: »Umetniško je Ljubka gotovo najboljša v svojih najbolj zgodnjih pesmih, ko je bila takorekoč istovetna z naruro, posredovana skoz narodno pesem; ko je čutila kolektivno in se pristno kolektivno tudi izražala« (Kermauner 1990, 73).

Da pa bi zdržala kruto usodo, preizkušnje in muke, ki so jo le tri leta po poroki zadele s smrtjo ljubljenega moža in kasneje tudi osebnim trpljenjem in zatiranjem, je Ljubka od nacionalne, narodnoosvobodilne in zavedne usmerjenosti prehajala k verski ter se v veliki žalosti in iskanju tolažbe zatekala k Bogu, ki ji je osmišljal življenje.

Vera v Boga in pripadnost Cerкви sta Ljubki verjetno že od prvega zavedanja pomenili neke vrste varnost, ki pa jo je kasneje, v času »osamljenosti«, čutila in potrebovala še toliko bolj. Ta varnost je v Ljubki krepila nagnjenje po konvencionalnosti, ki izvira že iz njene pripadnosti kolektivu, na samem začetku vaško-rodovnem, nato nacionalnem in ne nazadnje verskem (Kermauner 1990, 73).

5.2 Religiozna tematika

Šorlijeva je svojo globoko, iskreno in ljubečo pobožnost izkazovala vsemu stvarstvu. In tako Ljubka, kot tudi večina umetnikov, svet dojema kot nekakšnem misterij, kot čudež in veliko skrivnost. Ravno ta občutek velikanske skrivnosti dela umetnika skromnega, in nikakor ne arogantnega ali oholega, in ravno umetnik je ta, ki mora biti zgled in kačipot do ponižnosti ter spoštljiv do krščanskega izročila.

Ljubkin odnos do vere je bil tradicionalen in kontemplativen. Bog je bil zanjo vedno tu, »stal« je ob njej in »z« njo. Ljubka je vseskozi ohranjala držo zveste vernice. Njene pogovore, molitve, gorečo priprošnjo Bogu razbirmo v njeni poeziji. M. Breclj

piše: »Pesmi z versko tematiko nasploh zajemajo precejšen del stvarjalnosti; če bi jo hoteli količinsko označiti, gre skoraj za četrtno njenih pesmi. To je znak, da je ta zvrst za Šorlijevo tipična in da jo je treba kot tako obravnavati /.../ Religiozna pesem Šorlijeve je v nekem oziru podobna Frančiškovi pesmi stvarstva, podobna v tisti najosnovnejši in končni fazi, ko Ubožec vabi stvarstvo, naj daje hvalo Stvarniku. S tako vsebinsko poanto je ta pesniška zvrst prešla tudi v novo, zadnje povojno obdobje. Osebna rdeča nit, ki se vleče skozi skoraj vso njeno produkcijo te vrste, pa je tudi, da je Boga spoznala in globlje doumela skozi trpljenje, ki ji je prihajalo v delež ('moje srce pa se z Bogom molče pogovarja. / V bledi podobi gledala sem ga, iskala, / a le v trpljenju in boli jasno sem ga spoznala.')

Marija Pirjevec piše: »/.../ religiozno občutje in dojetje sveta tisto, kar deluje v globinskem jedru njenega pesnjenja. Vanj se naposled stekajo in v njem najdejo vse velike tesnobe in bolečine njene trde življenjske zgodbe svoj edini varen pristan, kjer se pomirijo ali vsaj za hip izginejo. V tem prostoru pa najbolj čisto zaživijo tudi vse njene radosti. Tako je tematika verovanja v resnici osrednja tema te poezije, v katero se prelijejo tudi vse druge vsebine njenega pesnjenja od narave, domovine do ljubezni najbolj intimne vrste. Religiozno doživljanje Ljubke Šorli ni enostransko in ima več duhovnih ravni. V svoji osnovni določenosti je seveda trdo vraščeno v domačo katoliško versko tradicijo, njenega duha, njenih vrednot in podob. Tu je razločno opazna tudi domačijska kultura verskih običajev, zgodb, svetniških oseb in znamenj /.../ Vendar bi njeno religiozno liriko brali površno in jo osiromašili, če bi v njej prezrli pesniško osebno noto. Le ta se najbolj kaže v dveh območjih. Najprej v intimnem doživljanju, ki vse metafizično posebi in pesniško uporabi. Ter religiozno preseganje stvarne resničnosti začenja v tej resničnosti sami in je zato v nekem smislu ozemljeno in ustvarja podobe, ki poženejo iz nje, preden se poženejo v nadresničnost /.../ in nato se povzpne k bolj abstraktni himnični lepoti božjega stvarstva« (Mercina 2002, 49-50).

Šorlijeva je v svoji poeziji vseskozi ohranjala krščanski svetovni nazor in ostajala z Bogom. Pesmi o njem v njeni poeziji prevladujejo. Vez s krščanskim sporočilom, tudi velika vera v posmrtno bivanje in občutki metafizičnosti so tematike, ki so prisotne v celotnem ustvarjalnem opusu.

V religiozni liriki Ljubke Šorli se prepletata dva sklopa:

- osebno spiritualni in
- predanost krščanski veri.

Osebna spiritualnost se harmonično zrašča z zunanjo podobo krščanstva. Tej pesnica posveti veliko verzov, ko v svojih pobožnih verzifikacijah upesnjuje krščansko obredje. V Božičnem sonetu opisuje vernike skozi zasneženo belino, cerkveno zvonjenje. V pesmi Svetogorski materi upesnjuje romanje na Sveto goro, ko revni rod vernikov, polnih upanja, nese svoje prošnje deviški Materi Božji, da jih obvaruje trpljenja, bede in gorja.

Opus religiozno-verskih pesmi je izjemno bogat, zato je bil izbor izjemno zahteven, religiozna čustva Šorlijeve so namreč navzoča skoraj v vseh njenih pesmih, če ne ravno odkrito, pa vsekakor pod tančico skrivnostnosti. V pesmih Šorlijeve prevladuje konfesionalna, a obenem zelo čustvena in doživeta vernost, ki se uresničuje v občestvu kristjanov, recimo ob cerkvenih praznikih, verskih običajih, zgodbah in znamenjih ter svetniških osebah (*Svetogorski Mariji, Pri sv. Urhu pri Tolminu, Velikonočno jutro, Počiva Betlehem, Božični sonet, Legenda o Mariji, Jezus in hudobci itd.*).

Šorlijeva si je skozi leta ustvarjanja oblikovala svoj slog, ki se je dopolnjeval in bogatil z verniško tradicijo v smeri osebnega lirizma. Verjetno si zaradi strahu pred zunanjim in tudi notranjim odmikom ni upala stopiti na novo pot, pot pisanja moderne religioznosti, zato je trdno ostajala zvesta tradicionalnemu katoliškemu stilu.

6. ANALIZA LITERARNIH DEL

Govoriti o Bogu s stališča dogmatike in vidika Svetega pisma je povsem nekaj drugega kot pisati o Njem skozi prizmo lirike Ljubke Šorli. Ne glede na to bom skušala oboje podati na najbolj pristen način, zato je najbolje, da se prepustimo toku nežne lirske besede, da nam spregovori o Ljubki Šorli, njenem doživljanju, čutenju, občutkom tako do Boga kot do vsega stvarstva.

Izbor pesmi, ki bo uporabljen v analizi, je bil narejen po najboljših močeh, upam, da bo iz njih razviden večinski del pesničinega pogleda na Boga.

6.1 Bog Stvarnik, Bog razodetja, Bog odpuščanja, Bog neskončni (pesmi: *V bregu tiho in boječe, Pred križanim, Molitev*)

Zemlja je bila na začetku pusta in prazna, zato je prvi dan ustvaril svetlobo. Drugi dan je ločil nebo od vode, tretji dan je ustvaril kopno in rastlinstvo, četrti dan je ustvaril sonce, luno in zvezde, peti dan je ustvaril živali, šesti dan je ločil vsako žival po svoji vrsti in ustvaril človeka in njegovo podobo, sedmi dan pa je posvetil počitku.

Ljubka se vsak trenutek svojega življenja zaveda prisotnosti Boga, vsemogočnega stvarnika. V njenem izrazu Stvarnik ni mišljen le kot začetnik stvarstva, ki je ustvaril svet in se potem umaknil, ampak kot Stvarnik, ki je v nenehnem dogajanju in kreaciji. Stvarnikovega dajanja se zaveda vsak trenutek. Bog ustvarja in preustvarja svet še danes. Vidni in nevidni, stvarni in duhovni svet je svet večnega novega stvarjenja. »Bog je ustvaril (barah') ali ustvarja svet, to je, ga z besedo priključuje v bivanje, mu podari bivanje. To ni urejanje že obstoječega stanja stvari (kaosa), ampak postavitev v bivanje iz nebivanja. Oče ustvarja tako, da iz nebivajočega sveta napravi bivajoči svet. Ustvariti, se pravi, da to, česar ni, je, in da to, kar je nič, postane nekaj« (Lah 2000, 8).

Svet okoli sebe, naravo, ljudi, stvari ... Ljubka vedno znova doživlja kot znamenje prekipelajoče Božje ljubezni do nas. V vsem najde samega Boga in vsaka stvar ji je razlog, da išče in pesniško raziskuje naprej.

Marjan Breclj je zapisla takole: »Religiozna pesem Šorlijeve je v nekem orizu podobna Frančiškovi pesmi stvarstva, podobna v tisti najosnovnejši in končni fazi, ko Ubožec vabi stvarstvo, naj daje hvalo Stvarniku« (Šorli 2010, 171).

V bregu tiho in boječe

V bregu tiho in boječe

bela breza toži.

Meni zdi se, kot da psalme

moli angel božji.

Drobna ajda se čez noč je

v njivi razcvetela.

Kakor da me skrita rana

spet je zbolela.

Vse okoli se ciklamni

bohote opojno.

Le srce mi je kot morje

v burjah nepokojno. (Šorli 2010, 65)

Čeprav se pesem na prvi pogled zdi kot celota ene strnjene misli, kmalu spoznamo, da je dvopolna. V isti kitici pesnica opisuje naravo – Božje stvarstvo, takoj zatem pa nastopi nemiren, nesrečen lirski subjekt, ki je razpet med nasprotja. Vsaka kitica posebej je kot dvogovor med njo in Bogom, med zemljo in nebom, med svetim in posvetnim. In tudi med lepoto melanholije tuzemskega in asketsko tišino nadzemskega. V pesmi je čutiti osamljenost in nesrečo, ki ponazarjata človeško minljivost in umiranje. A vendar tudi upanje v neskončno in večno združenje v Bogu Stvarniku.

Tako se tematika narave in ljubezni spet spoji z religiozno. S pomočjo Boga Ljubka spet najde uteho in trenutni mir.

Narava je pri Ljubki pogosto motiv za pisanje. Podobe Božjega stvarstva, ki se zrcalijo v naravi, so ji vedno znova dajale navdih in tolažbo.

Narava ji je bila kot živa sila, s katero je bila v nenehnem dialogu. Pesmi o naravi je Ljubka pisala vse svoje življenje, saj ji je bila prostor, kamor se je vedno znova lahko zatekala v dobrem in slabem. Bila ji je zatočišče in varstvo, predvsem pa velik ustvarjalni religiozno- verski navdih. Skozi opisovanje narave je podajala osebno izpoved, ki je bila nemalokrat meditacija sama, sploh takrat, ko se v pesmih pojavljajo primerjave in razlike: človek – Bog, nepopolnost – popolnost, minljivost – večnost. Ljubkina poezija narave

je skoraj vedno odsev njenega duševnega razpoloženja ali pa je motiv pokrajine, iz katere se rodi poezija, blizu njenemu jazu. Čuti in opisuje jo tudi kot skrivnostni prostor sreče in čudež Božjega stvarstva, kot nežno in subtilno, ki ji s pomočjo transformacije pomaga zlit se v besede in preseči tako duhovno bolečino kot tudi telesno trpljenje. Tako se v Ljubkini poeziji prepletajo disharmonija, harmonija, smisli, nesmisli, bolečina, upanje, Bog.

Njena motivika je bila v večini vezana na Primorsko in njeno rodno Tolminsko z okolico: Soča, Brda, Krasa, Beneška Slovenije in Kanalska dolina (Mihurko Poniž 2010, 99 -107). Notranjo predanost krščanskemu mitu pesnica izrazi v tistih izpovednih verzih, kjer odvrže krščanski pogled in se vsa prepusti zahvalni molitvi.

Pred križanim

Žari oltar.

Večerni žar

ves božji hram pozdravlja.

Na križu Bog

razpetih rok

me tiho blagoslavlja.

Ko tu klečim

in vanj strmim,

je v meni bolečina.

Za me trpi

in krvavi,

da me otme pogina. (Šorli 2010, 123)

»Stopil bom k Božjemu oltarju, k Bogu svojega veselja in svoje radosti; hvalil te bom s citrami, o Bog, moj Bog« (Ps 43,4).

Ta kamen, ki je bil prvotno kamen daritve v čast Bogu in je kasneje postal oltar s Kristusom, na križu pribitem, vedno znova tiho opominja za naše grehe. Vedno znova pa nas tudi s hvaležnostjo gostitelja vabi v svoje svetišče. V Ljubkini pesmi se hvaležnost do trpečega za nas zлива v barve večernega žara, s pozdravom celega božjega hrama in tudi nje kot grešne duše, ki ne glede na lepoto močno občuti bolečino. Vodi nas do spoznanja Božje dobrote, odpuščanja, sprejemanja, varstva in blagoslova. Blagoslova za moč v vsakdanjem življenju, ki se je pri Ljubki kazal tudi kot vtis vseobsegajoče Božje navzočnosti.

»Blagoslavlajte tiste, ki vas preganjajo; blagoslavlajte in ne preklinjajte jih«
(Rim 12,14).

*Ves zapuščen
ves preboden
trpeči Bog sameva.
A glej, iz ran,
ves z zlatom tkan,
nebeški raj odeva.*

*In ta sijaj
odkril mi zdaj
je novo doživetje,
na težko pot
poslal je razodetje. (Šorli 2010, 123)*

Ne glede na zapuščenost in bolečino pesnica doživi novo upanje, ko v Kristusovem zlatem odsevu, ki je vzrok resničnega očaranja, vidi raj. Ta čarobni zlati sij, ki se ji pokaže v vsej lepoti, ji da novega poguma in življenjskega veselja, saj ji odkriva nova spoznanja, nove svetove, ki ji bodo pomagali premagovati vse, kar jo na poti življenja še čaka. Ta plemenita kovina, ki se blešči, je odsev Božje slave ter tako Ljubki kot vsem ljudem v veselje.

Velikokrat je v njeni liriki čutiti odsev Svetega pisma. Ta veličina veje iz simbolnega izražanja. Bog, ki se kaže v svetopisemskem razodetju, je Bog, ki je dejaven tako v stvarstvu kot v človeški zgodovini, tudi temni, in to Ljubka velikokrat opisuje.

Verovati v križanega Sina pomeni »videti Očeta«, pomeni verovati, da je v svetu navzoča ljubezen in da je ta ljubezen močnejša od zla, v katero se potopljeni človek, človeštvo in svet. Tako je Kristusov križ izraz k človeku obrnjene Božje ljubezni, saj se je s tem Bog razodel in izkazal kot »Bog živih«. Moltmann pravi, da je »tvorno načelo nauka o Sveti Trojici Kristusov križ; formalno načelo doumetja križa pa je nauk o Sveti Trojici.« Ti dve stvarnosti kristjani povezujejo, s pokriževanjem izpovedujemo vero v Boga Očeta, Sina in Svetega Duha, zato je križ v središču trinitarnega bivanja Boga (Sorč 2000, 35).

Mir, blagoslov, nebeški raj, razodetje. Pesem je hvalnica Bogu, hvalnica neskončnosti in neskončnosti lepega. Ta potreba je za Ljubko ravno tako dolžnost izkazovanja hvaležnosti za Božji blagoslov.

V pobožnem strahospoštovanju, priprošnji in gorečnosti pred Bogom pa Šorlijina izpoved ni le hvalnica, je tudi izraz bolečine in trpljenja. Ljubka svoje trpljenje in bolečino na nek način poistoveti z Božjim. Vendar kljub vsej Božji boli občuduje to dvojnost, ta dva pola: Božje trpljenje, zapuščenost in na drugi strani odsev nebeškega raja, ki se sklene z dragocenim odkritjem – razodetjem.

Molitev

V pesmi Molitev pesnica z mistično vzhičenostjo opeva neskončnost in veličino Boga. Pesnica se iz težkih življenjskih pretresov požene v transcendentalno dimenzijo, kjer stvari izgubljajo tuzemno težo, saj nad tem trpečim in krutim svetom vladata le nadzemna ubranost in Božji mir.

Pesem govori o poti do »Boga neskončnega«, je apostrofa, lahko bi rekli kot neke vrste odmev, nekakšen večno se ponavljajoči refren, hvalnica, psalm, prošnja za usmiljenje, za milost, da bo »pot do spoznanja« obrodila sad. Zato »Bog, ki je sam v sebi neskončno popoln in blažen, je po svojem načrtu iz čiste dobrote svobodno ustvaril človeka, da bi ga naredil deležnega blaženosti božjega življenja. Zato je Bog vedno in povsod blizu človeku. Kliče ga in mu pomaga, da bi iskal, spoznaval in ljubil Boga z vsemi svojimi močmi. Ob dopolnitvi časov je Bog Oče poslal svojega Sina kot Odrešenika in Zveličarja ljudi, ki so padli v greh. Sklical jih je v svoji Cerkvi, da po delovanju Svetega Duha postanejo njegovi posinovljeni otroci in dediči njegovega blaženega življenja« (KKC 1993, 17).

»Večno življenje pa je v tem, da spoznajo tebe, edinega pravega Boga, in katerega si poslal, Jezusa Kristusa« (Jn 17, 3).

Molitev

Tabernakelj tvoj obseva luč jutranja, Bog neskončni, (Šorli 2010, 121)

Molitev se odvija v spokorniški drži, na kolenih, pred oltarjem, v katerem se hrani hostija, Kristusovo telo. To Kristusovo telo, ki ga pod podobo kruha prejemamo pri obhajilu, je Ljubki hrana za popotnico in življenjsko moč. Verjetno pa tudi kot želja po globljem dojetju skrivnosti evharistije. Iz tega skrivnostnega posvečenega sveta je

moč čutiti vseobsegajočo lepoto. Kristus kot luč, kot čudežna svetloba, ki je navzoč in čaka na potrto, utrujeno dušo, je vedno pripravljen ponuditi tolažbo, upanje, moč.

Boga »pred tabernakljem« nagovarja in kliče skozi celotno pesem.

*na oltarju pa o tebi cvetje sanja, Bog neskončni,
cvetje, ki je diamantov na poljanah si nabralo,
da se v svatovski obleki tebi klanja, Bog neskončni. (Šorli 2010, 121)*

Svetloba in svečanost in zanos sijejo tudi iz cvetja. Ljubkin odnos do neskončnega se kaže na vseh ravneh, v vseh prisposodobah. Primerjava zanj je lahko le lepota cvetočih poljan, blesk in sijaj diamantov. Svečani, skorajda emfatični poklon »neskončnemu«.

»Sladka je svetloba, dobro de očem gledati sonce« (Prd 11,7).

*Dom samotni si izbral si, brez razkošja in sijaja,
kjer potapljaš se v skrivnostna darovanja, Bog neskončni. (Šorli 2010, 121)*

Tu se iz vsega začetnega bleska pesem obrne v drugo skrajnost. V Božjem domu za Boga ni pomembno ne razkošje in ne sijaj, zanj je to le prostor skrivnostnega darovanja. Pred njim pa v globokem spoštovanju in veri tiho moli Človek. Posvečeni prostor postane le prostor, kjer mu pesnica lahko razkrije srce in se mu najbolj zbrano obrača.

*Slednja stvar vesoljstva priča nam o tvoji veličini,
v hvalni pesmi čudež veliki oznanja, Bog neskončni, (Šorli 2010, 121)*

Luč in narava sijeta v sveti harmoniji. Vsa narava, ves kozmos je hvalospev Bogu, ki je popolnost biti. Je enost, resnica, ljubezen. Bogu se podobno kot Francišek v *Sončni pesmi* zahvaljuje za njegovo stvarstvo, saj nas usmerja po poti k Bogu, njegovi veličini in dobroti. V vsem je odsev Boga, ki se kaže v naravi in ki je vsa umetnost lepote.

*Žali te in ponižuje samo človek brez prestanka,
ki se v svoji težki zmoti v te zaganja, Bog neskončni.
Ti, ki zase si ga ustvaril, ne kaznuj ga v svoji jezi,
ne odreci mu za grehe odpuščanja, Bog neskončni! (Šorli 2010, 121)*

Človek pa, krona Božjega stvarstva, Boga ponižuje in žali. Krivi ga za vso nesrečo in nanj zliva ves gnev in trpljenje. Po drugi strani pa mu je nepokoren in odklanja Božje

povabilo k da ponižanje ni naslovljeno le na Boga, ampak na vse ljudi in seveda tudi nanjo kot njegovo zvesto in gorečo pripadnico.

Žal je odpuščanje v medsebojnih odnosih težje, saj ljudje le težka razumemo, da je treba odpustiti, ko ti je bila povzročena krivica. Zaradi ponosa težko sprejemamo rešitev, ki vključuje odpuščanje. In tukaj se nam ponovno pokaže pot iz takšne brezizhodnosti. Jezus je mnogokrat govoril o odpuščanju, še več, izkusil ga je sam in nam pokazal, kako ga lahko posnemamo. Pokazal nam je, kako potrpežljivo je prenašal krivico pred sodnikom in kako je na križu molil in prosil odpuščanja za vse, ki so mu storili krivico. »Oče, odpusti jim, saj ne vedo, kaj delajo« (Lk 23,34).

*Po usmiljenju bo tvojem dvignil se iz hudobije,
z vero v srcu našel pot bo do spoznanja, Bog neskončni. (Šorli 2010, 121)*

A ker Bog vidi v srce, se lahko nadejamo odpuščanja in darov njegove dejavne ljubezni. Nanj se pesnica obrača zaradi človeške krivde in grešnosti. Zato molitev strne v prošnjo za odpuščanje in usmiljenje za vse človeštvo, saj ve, da je Božje usmiljenje dar, od katerega človeška nevera Boga ne bo odvrnila. Sicer pa Ljubka tudi upa, da se bo neverni človek spreobrnil in v srcu našel pot do Boga.

Pesem *Molitev* je kontemplativna, umirjena poetična refleksija o razumevajočem odnosu med vernikom in Bogom, ki je sposoben velikega odpuščanja, odpuščanja zmotišočemu in prave, čiste ljubezni.

Pesem je tradicionalna, čustveno precej zadržana. V izpovedi je prisotna močna vera v lirski subjekt. Z »mi« opisuje tudi ustanovo in nauke, ki jih je potrebno upoštevati, negovati, spoštovati in udejanjati. Zaveda pa se tudi svojega položaja, na vrhu je »Bog vsemogočni«, ki je mistično prikrit očem, zakrit v tabernaklju, a vendarle »vsemogočni« vir odpuščanja in pomirjenja. Bog je najvišja entiteta, ki se mu klanja, ga moli, polna zmot in grehov. Zato lahko za *Molitev* rečemo, da je prošnja Bogu, naj je ne zapusti.

V spremni besedi k izbranim pesmim je Marijan Breclj zapisal: »/.../ v povojnem času pesniške izpovedi vse bolj in vse močnejše oblikuje krščanski svetovni nazor, še več, njena popolna predanost Bogu. To popolno zaupanje, ki si ga je pesnica izbojevala šele takrat resnično osebno in ne le občestveno obvezno, ko je sprejela ta moralni zakon z vsem bitjem in žitjem, zavestno, razumsko in ne zgolj čustveno, zdaj izražajo skoraj vse pesmi, v katerih gre za nakazovanje rešitev iz nadlog, ki jih prinaša vsakdanje človeško življenje« (Šorli 1973, 157).

Taras Kermauner o pesmi zapiše tako: »Pesem opisuje stališča katoliške ali krščanske ideologije ali vere, a vendar ni osebno pretresljivo niti estetsko vznemirljivo. Molitev je pesem institucije. Pesnica upesnjuje splošne misli; kot da ne more najti med sabo in Bogom tistega neposrednega, a posebnega razmerja, ki daje na estetskem planu izvirnost in na komunikacijskem sporočilo, da je vsako razmerje med Bogom in človekom drugačno. Kot da se pesnica trudi ravno za nasproten cilj: dokazati, da je vsako razmerje enako, da odstopa le v nebistvenem, da smo vsi isto, božji otroci, verniki, kolektiv /.../ V Molitvi je 'mi' povsem drug. Tam smo verniki kot ustanova, ki je kultivirano institucionalizirana, preprežena z nauki in ravnanji, kodeksi in ritualom, etiketo in formo; narod se je preoblikoval v Cerkev. Bog je vrh te institucije, središče hrama, najvišje bitje, ko se mu vse človeško in naravno klanja, ga moli; ki priča predvsem svojo veličino, ob kateri je človek znak zmot, nemoči, greha« (Kermauner 1990, 74–76).

6.2 Bog ljubezni, Bog milosti

(pesmi: Venec spominčič možu na grob, Neizpovedana ljubezen)

»Ko bi govoril človeške in angelske jezike, ljubezni pa bi ne imel, sem postal brneč bron ali zvoneče cimbele. In ko bi imel dar preroštva in ko bi poznal vse skrivnosti in imel vse spoznanje in ko bi imel vso vero, da bi gore prestavljal, ljubezni pa bi ne imel, nisem nič. In ko bi razdal vse svoje imetje, da bi nahranil lačne, in ko bi izročil svoje telo, da bi zgorel, ljubezni pa bi ne imel, mi nič ne koristi.

Ljubezen je potrpežljiva, dobrotljiva je ljubezen, ni nevoščljiva, ljubezen se ne ponaša, se ne napihuje, ni brezobzirna, ne išče svojega, ne da se razdražiti, ne misli hudega. Ne veseli se krivice, veseli pa se resnice. Vse prenaša, vse veruje, vse upa, vse prestane.

Ljubezen nikoli ne mine. Preroštva bodo prenehala, jeziki bodo umolknil, spoznanje bo prešlo, kajti le delno spoznavamo in delno prerokujemo. Ko pa pride popolno, bo to, kar je delno, prenehalo. Ko sem bil otrok, sem govoril kakor otrok, mislil kakor otrok, sklepal kakor otrok. Ko pa sem postal mož, sem prenehal s tem, kar je otroškega. Zdaj gledamo z ogledalom, v uganki, takrat pa iz obličja v obličje. Zdaj spoznavam deloma, takrat pa bom spoznal, kakor sem bil spoznan.

Za zdaj pa ostanejo vera, upanje, ljubezen, to troje. In največja od teh je ljubezen« (1 Kor 13).

Dobršen del poezije Ljubke Šorli je prav ljubezenska lirika, ki je posvečena možu Lojzetu Bratužu. Globoko ljubezen mu z enako močnim žarom izpoveduje vse do svoje smrti, še posebej pretresljiva pa njena pesniška izpove postane, ko mož tragično premine.

Ti in jaz in tri leta življenja zelo spominja na starozavezno *Visoko pesem*: po naravi ljubezni, ki je močnejša od smrti, po obliki, v kateri nagovarja svojo ljubezen, in po motivu iskanja odsotne ljubezni.

Prvi sonetni venec Ljubke Šorli M. Breclj imenuje »Visoka pesem ljubezni« in nadaljuje: »In čeprav bi lahko pričakovali, da bo ta pesnitev tudi formalna obtožba zločina, zagrešenega nad slovenskim narodom, njegovo kulturo in pesmijo, je sedaj tu vdanost v Božjo voljo, daleč od kakršnega koli maščevanja, torej odpuščanje na visoki etični in še višji duhovni ravni« (Šorli 1973, 149).

Venec spominčic možu na grob; Ti in jaz in tri leta življenja (sonetni venec)

II

*Vse tihe sanje sem ljubezni svoje
pred te v mladostnem ognju položila;
da boš moj angel varuh, sem čutila,
ki stopil z mano bo v življenja boju.* (Šorli 2010, 15)

Ta ljubezen je za pesnico vzvišena, nežna, romantična in plemenita. Bralcu vzbuja občudovanje in spoštovanje. V možu čuti trdnost in oporo. V njem vidi angela varuha, ki ji bo vedno stal ob strani. Iz besed veje neizmerna čistost in lepota njune ljubezni, ki je lahko le prispodoba Božje ljubezni.

*In sanjala sva srečna o poroki,
ko Bog bo posvetil prisego dano.
Jeseni šla na pot sva z roko v roki.* (Šorli 2010, 15)

Ljubezen, ki jo doživljata, je skupno iskanje resnice in lepote dveh ljubečih se duš v pripravljenosti žrtvovati se vsemu, kar jima prihaja naproti. V pripravljenosti na popolno razdajanje v imenu ljubezni. Papež Benedikt XVI. se v okrožnici Bog je ljubezen sprašuje: »Kako moramo živeti ljubezen, da bo izpolnjena njena človeška in božanska obljuba« (Benedikt XVI. 2006, 11).

III

*Jeseni šla na pot sva z roko v roki
in v cerkev Vnebovzete pokleknila;
dosmrtno zvezo sva pred njo sklenila.
Sam Božji duh je plaval pod oboki.* (Šorli 2010, 16)

Tako kot v Visoki pesmi se tudi v tej lirski izpovedi čuti prehod iz ljubezni erosa, ki jo poimenujemo kot »dvigajočo se ljubezen«, saj gre za očaranost drugega z drugim, v še čistejšo, večno ljubezen agape, ki je »padajoča ljubezen«. Ljubezen z agape postaja vse čistejša, saj zavrže svoje želje, zato da se popolnoma podari drugemu. Naklonjena je le enemu, kar pa je edino prav. Ljubiti in se podarjati enemu je edini pravi namen ljubezni. In tudi v njuni žal prekratki zemeljski ljubezni se odraža Božja ljubezen. »Vsaka naša oblika ljubezni, solidarnosti, podarjanja je samo odsev tiste ljubezni, ki je Bog« (Benedikt XVI. 2006,14).

*V zahvalni vzdih izlil se nama glas je
do Njega, ki ljubezni je žarišče.
Smehljaj od sreče nama se obraz je. (Šorli 2010, 16)*

Ta močna želja svojo ljubezen okronati tudi pred Božjo veličino kar vre iz Ljubkinih stihov. Izpovedati ljubezen pred Bogom, ki »je« ljubezen, in to ni le njegova želja, ampak je zmožnost ljubezni, je bistvo in njegova narava. In kot pravi Janez: »Bog je ljubezen.« (1 Jn 4,8.16) Je eden, a ne osamljen, ker se ne more zapreti vase, in ker je občestven, je ljubezen in ljubezen se že po svoji naravi posreduje in širi. Ljubezen se mora podarjati. Ljubezen je dajanje in je sprejemanje, je neprekinjeno valovanje. Bog tako k svojemu življenju v ljubezen pridružuje človeka in mu vedno stoji ob strani (Benedikt XVI. 2006, 17).

XIV

*Uporno sem viharjem kljuovala
in v mislih nate čolnič svoj branila;
mi Božja roka milost je delila
in sreča materinstva moč dajala. (Šorli 2010, 20)*

»Milost je delež pri Božjem življenju. Uvede nas v notranjo globino troedinega Božjega življenja. Po krstu ima kristjan delež pri milosti Kristusa, ki je glava svojega telesa.« (KKC 1993, 506) »Posvečujoča milost je trajen dar, nadnaravna dispozicija, ki izpopolnjuje dušo samo tako, da jo naredi sposobno živeti z Bogom, delati po njegovi ljubezni« (KKC 1993, 507).

Ta milost je Božji Duh, dan po Jezusu Kristusu: »Ko pa sta se pojavili dobrota in človekoljubnost Boga, našega odrešenika, nas je rešil, a ne zaradi del pravičnosti, ki bi jih storili mi, marveč po svojem usmiljenju, s kopeljo prerojenja in prenovitve po Svetem Duhu. Tega je po našem odrešeniku Jezusu Kristusu obilno izlil na nas, da bi, opravičeni po njegovi milosti, postali dediči večnega življenja, v katero upamo« (Tit 3,4-7).

Žal pa tuzemska »dvoedina« ljubezen, sreča, ljubezen, ki je še z odzivom in še brez tragične izkušnje, ni trajala dolgo. Ta kruta izkušnja je Ljubki vzela njen mogočni vir napajanja in ji spremenila odnos do ljubezni. V njenem lirskem izrazu se zasidra izgubljena in nesrečna ljubezen, saj na tem svetu ljubezni z ljubim ne bo mogoče več doživeti. A pesnica zmore najti neke zasilne pomiritve. Uničenje ljubezni skuša zapolniti z materinstvom. Vera v Boga se še okrepi, postane še močnejša, še bolj goreča. Ljubka se v vsej žalosti in upanju še močneje naslanja na Boga in njegovo nedojemljivo ljubezen. Postane ji »posrednik«, kot mavrica, stkana med njo in njenim dragim v večnosti.

VII

*Uteho pri Devici sem iskala,
ki tvoj obraz je videla trpeči,
da bi podprla v tvoji te nesreči,
te dan in noč dobrotno varovala. (Šorli 2010, 20)*

Marija je bila Ljubki velik vzor, saj je s posebjeno Božjo dobroto, hvaležnostjo in ljubeznijo odprta do vseh ljudi. To hvaležnost Bogu je Marija najlepše izpovedala v besedah ob angelovem oznanjenju. »Glej, dekla sem gospodova, zgodi se mi po tvoji besedi« (Lk 1,38)! S temi besedami je spoznala, da sama iz sebe ni nič in da vse prihaja od Boga. To so besede ponižnosti in hvaležnosti. Zato smo največje hvaležnosti dolžni prav Bogu, našemu stvarniku in delivcu vseh dobrot.

Izmučeni obraz Matere Božje, ki prav tako nemočna trpi ob izgubi sina, je pesnici v trenutkih globoke bolečine v neizmerno tolažbo, saj je edina zmožna doumeti njeno trpljenje. V svoji toplini in človeškosti Mati Božja ni predstavljena kot oddaljeno in idealizirano bitje, temveč kot pesničina velika zaupnica, prijateljica in vodnica. Marija ji poseblja dobroto, milost, človečnost, zato ji pesnica zaupa globino svoje duše. Nanjo se obrača kot na nadomestno mater. Tisto, kar ju najmočneje povezuje, pa je izkušnja trpljenja ob izgubi ljubljene bitja. Novost, ki jo Marija prinaša v pesmi Ljubke Šorli, je identifikacijski moment, ki iz božanskega bitja ustvari toplo, razumevajočo sestro v tihi, vse odpuščajoči žalosti (Mihurko-Poniž 2010, 146).

XIV

*Oh, daleč dan je najine ločitve...
Kaj vse je v dolgih letih čas napredel!
Povest boš moja, dragi, vso izvedel
ob svetli uri najine združitve. (Šorli 2010, 20)*

Upanje, ta krepostna čednost. Le kako bi veren človek preživel brez njega? Le kako bi si predstavljal življenje brez upanja?

Zato tudi zanjo ostajata upanje in globoka verska vdanost, ki Ljubko vodita v nadzemne sfere.

»Bog pravi: 'Vera, ki mi je najljubša, je upanje'« (Ch. Peguy). Težko si predstavljamo eshatologijo, ki ne bi vlivala upanja, saj upanje velja za bistveno razpoznavno znamenje vere, tako za njeno delovanje kot za močno gonilno silo. In takšno upanja je lahko le svetopisemsko upanje (Sorč 1997, 9).

S tem, ko je Ljubka zapisala »ob sveti uri najine združitve«, ni imela v mislih izključno nje in moža, ampak tudi Boga.

»Učlovečeni božji sin Jezus Kristus, ki je za nas umrl in vstal od mrtvih, je temelj in razlog našega neomajnega upanja v prihodnost in večno življenje. Saj večno in polno življenje pa je možno samo pri Bogu, ki je življenje samo« (Sorč 1997, 6).

Neizpovedana ljubezen

Sonetni venec je posvečen materi, napisan je bil po njeni smrti. Je bolj subjektiven, prepleten z versko meditacijo in ima le nekaj odlomkov splošnega značaja in širše obče veljave (Šorli 2010, 164–165).

IV

*Človeku Bog je v besedi materini
bogastvo neizmerno je izročil,
poslanstvo ji visoko je določil,
da vse premore v svoji veličini. (Šorli 2010, 106)*

V

*Zdaj, mati, vem, da mnogokdaj čakala
od mene si besedo zaupljivo,
pogled hvaležen, kretnjo ljubeznivo,
da kdaj nad mano skrito si jokala.*

*Zatekla bi se k tebi kakor dete,
ki mati zanj najlepša je, edina;
roke bi poljubila ti izžete. (Šorli 2010, 7)*

Ljubka se poskuša vživeti v materino dušo in si s tem približati njen svet nesebične ljubezni, ki se nemalokrat izraža kot Božja ljubezen, saj je prav Božja ljubezen do nas podobna tudi materini ljubezni, ki je brezpogojna zemeljska ljubezen. A kljub temu je Božja ljubezen v svoji neskončnosti popolnejša.

Že v Stari zavezi Bog opisuje svoje ravnanje z izvoljenim ljudstvom s podobami, ki veljajo za matere: »Ko je bil Izrael mlad, sem ga ljubil, iz Egipta sem poklical svojega sina. Jaz sam sem Efraima učil hoditi, jemal sem jih na svoje lakte, pa niso spoznali, da skrbim zanje. Pritegoval sem jih s človeškimi vezmi, z vrvicami ljubezni, bil sem jim kakor tisti, ki si vzdigujejo otroka k licu, počasi sem mu dajal jesti« (Oz 11,1–4).

Resnica, ki je mogoče težko doumljiva, da nas on vedno ljubi prvi in nas v svoji ljubezni vedno znova preseneča.

6.3 Podoba smrti in krivde, Trpeči Bog, Bog tolažnik, Bog zatiranih (pesmi: *Križev pot, sonetni venec Venec spominčič možu na grob,* *Pogovor z Bogom, Meditacija, Slovenska govorica)*

V teh pesmih se prepletajo teme vojne, trpljenja, zatiranosti, smrti in tudi tolažbe.

Življenje Ljubke Šorli je bilo že od otroštva dalje zaznamovano s trpljenjem. V rosnih letih je doživela smrt očeta, nekaj let kasneje (1931) smrt komaj 19-letne sestre Vere, in ko je že mislila, da ji je življenje pričelo podarjati lepše barvne odtenke, je leta 1937, stara komaj 27 let, izgubila še ljubega moža Lojzeta Bratuža. Leto 1943 je Ljubkini družini spet prineslo trpljenje. Sestro Marico in mamo so odpeljali v internacijo, kasneje istega leta je enako usodo doživela še sama. Odtrgana od otrok je trpljenje najprej prenašala v zloglasnem tržaškem zaporu, kasneje pa še v taborišču v Zdravščini. Leta 1944 je ponovno doživela hud udarec, saj je v Gorici umrl Jožko Bratuž, Ljubkin svak, mentor, prijatelj in ne nazadnje drugi oče Šorlijinih otrok. Po vojni so sledila leta dokaj mirnega in ustvarjalnega obdobja. Smrt je na vrata spet potrkala 13. julija 1966, Ljubka je takrat izgubila mamo. Sestra Marica je po dolgi in težki bolezni izgubila bitko z življenjem leta 1975. Tako je od nekdanje številne Strojčeve družine Ljubka ostala sama. Bolečino je prenašala z močjo bojevnice, z gorečo vero v božjo tolažbo in upanjem v boljši svet.

Križev pot

Križev pot kot ga poznamo danes, sega v leto 1731, število in vsebino postaj pa je določil takratni papež Klemen XII. K nam je križev pot prišel z italijanskega in nemškega območja, največ po zaslugi frančiškanskega reda in frančiškanskega redovnika Leonarda Portomavriškega, ki naj bi ga okrog leta 1751 v slovenski jezik tudi prvič prevedel. Sredi 18. stoletja pa je pobožnost križevega pota postala ena izmed najbolj priljubljenih molitev Katoliške cerkve.

Križev pot Ljubke Šorli je v knjižni obliki izšel leta 1994 ob prvi obletnici njene smrti, napisan pa je bil v času od 13. avgusta do 12. septembra 1979 za tolminsko cerkev na prošnjo župnika Štancarja – z namenom blagoslovitve križevega pota slikarja Tomaža Perka.

Pesnitev je oblikovana ciklično. Sestoji iz 17 verznihih kitic, ki so uokvirjene z uvodom ali prologom ter zaključkom ali epilogom, ki se konča z Vstajenskim spevom. Posamezna postaja je zgrajena iz šestverznega prvega dela in dvoverzega drugega dela.

V prvem delu je snov poznana, saj se pesnica tudi izrazoslovno ne odmika od Cerkvinih tekstov križevega pota, zato tega dela ne bom analizirala. V drugem delu pa je besedilo podano osebno refleksivno in interpretivno. Do izraza pridejo pesničino mišljenje, čutenje in trpljenje, s katerim je bilo žal Ljubkino življenje močno zaznamovano. Kitice so v drugem delu žive in aktualne, primerne sedanjemu času.

Uvod – Zadnja večerja

O Jezus, uči nas ljubiti,

v imenu tvojem odpustiti!

»Oče, ako je mogoče...«

Skoz temo časa in prostora

On naša luč je in opora. (Šorli 2004, 7-8)

Ljubka se z željo po ljubezni v srcu obrača na Jezusa kot učitelja, saj ga glede na lastno življenjsko izkušnjo popolnoma razume. Krivdo, ki jo pesnica občuti ob po krivem obsojenem Jezusu, gleda z bolečino v srcu, zato je prošnja po moči odpuščanja še toliko večja in zanjo tudi ključna vrednota. »Na dejstvo greha Bog odgovarja s svojo dobrotljivostjo, s pripravljenostjo in voljo odpuščati. Bog Svetega pisma je Bog usmiljenja. Noče smrti grešnika, ampak da se spreobrne in živi. V tej naravnosti je Bog od vekomaj /.../ Božja naravnost usmiljenja ni nič drugega kot izraz njegove neskončne ljubezni do nas, ki 'nas je prvi ljubil'« (Štrukelj 2000, 44).

Druga pesem z motivom Oljske gore oznanja začetek Kristusovega trpljenja. To trpljenje naj bi vse ljudi spodbudilo h krepostnejšemu življenju.

1. postaja

*V srce nam vidiš, Jezus mili:
s Pilatom vsi smo te sodili. (Šorli 2004, 8)*

Ljubka tako sebe in vse ljudi poistoveti s Pilatovo odločitvijo. Med vrsticami se zaradi izdajstva močno čuti teža krivde, ki jo pesnica prevzame nase in posledično na vse ljudi.

2. postaja

*Pod križ njegov se zatecimo,
za odpuščanje ga prosimo. (Šorli 2004, 15)*

Tudi na drugi postaji Ljubka k Jezusu naslavlja prošnjo po njegovem varstvu, z iskrenim in odprtim srcem prosimo odpuščanja. Prošnja po odpuščanju se v Križevem potu pojavi že na začetku, v Zadnji večerji. Poleg Kristusovega telesnega trpljenja in smrti je tudi odpuščanje osrednja krščanska ideja. V tem se Ljubka popolnoma poistoveti s trpečim na križu, saj tudi ona odpuščanje dojema in doživlja kot teženje k najvišjemu dobremu.

3. postaja

*Pokaži, kod nam je hoditi,
pomagaj nam s teboj se sniti! (Šorli 2004, 17)*

Kristusov prvi padec lahko primerjamo s padcem, ki ga je Ljubka doživela ob izgubi očeta. Ta nekako pomeni začetek njenega trpljenja, ki ga doživlja kot temo, brez žarka upanja. Vendar kljub temu prosi Jezusa za vodstvo in pomoč vsem nam na življenjski poti. Ljubki je bil smisel in vodilo v življenju slediti Kristusu in Božjemu nauku.

4. postaja

*Marija, tvoja bolečina
je mater naših moč edina. (Šorli 2004, 19)*

Marijino bolečino poistoveti z močjo naših mater, kar se lahko razume tudi kot njen tolažilni zgled materam.

5. postaja

*Za Kristusom zvesto hodimo,
življenja križe z Njim nosimo! (Šorli 2004, 21)*

Tu nas vabi, da bi zvesto sledili Kristusovim naukom in bili močni v vseh življenjskih nepravilnostih in križih. Ljubki je vera v Boga pomagala preživeti težke in mučne preizkušnje. Z pomočjo trdne vere so ji življenjski padci vedno znova osmislili življenje, da se je ponovno dvignila in vzdržala.

6. postaja

*Gospod, od zibeli do groba
naj spremlja tvoja nas podoba! (Šorli 2004, 23)*

S svojim zgledom je Ljubka sledila podobi Kristusa, v spomin človeštvu na trpljenje.

7. postaja

*Sin božji, milostljiv nam bodi,
po krivdah naših nas ne sodi! (Šorli 2004, 25)*

Na tej postaji Ljubka Kristusa prosi za milost in usmiljenje do sebe in do nas vseh, saj je breme naše krivde velikokrat pretežko.

8. postaja

*Tolažil žalostne je žene –
svoj mir še nam naj razodene. (Šorli 2004, 27)*

Tukaj izpostavi Kristusov odnos do objokanih jeruzalemskih žena. Kristusova dobroti se kaže vedno in povsod. Kristus je tolažnik človeku. Prošnja Križanemu je mir za vse nas.

9. postaja

*Ti, Jezus nas plemeniti,
z nesrečnimi nam daj čutiti. (Šorli 2004, 29)*

Prošnja za plemenitost, ki vključuje sočutje do sočloveka.

10. postaja

*Trpljenje Kristusa Gospoda –
vseh božjih milosti posoda! (Šorli 2004, 31)*

Pesnica Kristusovo trpljenje občuti kot posodo vseh milosti, ki se v trpljenju daruje za nas. Krščanska vera pesnice se v tem dvostišju pokaže kot najcelovitejša. S tem spoznanjem je izrečeno celotno Kristusovo trpljenje in odrešenje križevega pota in s tem tudi njegova pomoč pri tuzemskem življenju.

11. postaja

*»Žebli, žebli!« se v krčih muči...
Gospod, trpeti nas nauči! (Šorli 2004, 33)*

Ljubka prosi za sposobnost prenašati življenjsko trpljenje. Jezus je z ljubeznijo do nas med udarci kladiva in žalitvami v prošnji za odpuščanje naših grehov ponavljal: »Oče, odpusti jim, saj ne vedo, kaj delajo.« (Lk 23,34-46)

12. postaja

*»Dopolnjeno je!« ... in izdihne ...
Od groze stvarstva luč se upihne. (Šorli 2004, 35)*

S smrtjo Kristusa ugasne vse življenje, vendar Ljubka ve, da le za trenutek, s tem je omogočil novo in večno življenje. S trpljenjem, smrtjo in darovanjem na križu, ki se znova obnavlja na oltarjih, nam daje upanje na Božje odrešenje.

13. postaja

*Podoba žalostne Marije
naj v sili nam poguma vlije! (Šorli 2004, 37)*

Bolečina, povzročena bratu ali sestri, prizadene večino ljudi. Z opazovanjem matere, ki drži v naročju mrtvega sina, je resnica, ki jo pogosto pozabljamo, zelo očitna. Namreč s tem, ko prizadenem in obsodim enega človeka, prizadenem množico. Ko obsojam, podpišem obsodbo svojemu bližnjemu.

13. postaja je izpovedno zelo podobna 4. postaji, saj prav tako prosi zase kot tudi za vse vernike, naj jim Marija vlije poguma in tolažbe.

14. postaja

Zahvaljen, Kristus, za trpljenje!

Po križu dal si nam življenje. (Šorli 2004, 39)

Pesnica se zahvali Kristusu za vse trpljenje, ki ga je pretrpel za nas s svojim življenjem. Bilo je potrebno, da Božji sin prehodi vse poti človekovega obstoja. S tem nam je pokazal svojo resnično, človeško in bratovsko vez z nami.

Zaključek – Vstajenjski spev

V nas božja milost se prebujaja,

Gospodu hvala! Aleluja. (Šorli 2004, 40)

Odrešenje je bistvo za razumevanje prave vrednosti človeškega življenja. Tudi Ljubka vrh vrednosti odrešenja vidi prav v velikonočnem dogodku. Z velikonočnim dogodkom spoznamo tudi pravo človekovo vrednost, ki jo prejemamo v Božjih očeh. »Cena«, ki jo je Bog »plačal« za odrešenje vseh ljudi, pa je bila visoka (BV 1994, 75)!

Zaključek je arija, je konec neskončne žalosti, je končna aleluja, ki iz Kristusovega prestanega trpljenja preide v odrešenje, ki je možno le v onostranstvu.

Ob prebiranju Križevega pota človek hoče ali ne začuti pesničino trpljenje, ki je obravnavano kot duhovno, metafizično stanje. Bolečina, ki je v pesnici velikokrat zadušljiva, ne pa neobvladljiva, se kot z nerazumno močjo dviga iz neposredne danosti v višje sfere spiritualnega. To se v Križevem potu kaže kot bistvo vsega. Na samem začetku kot slutnja izdaje, ki se spremeni v močan in trgajoč glas. Nato pa se lirsko izrazje začne sočasno razvijati po dveh vzporednih smereh, in sicer kot Jezusovo fizično in intimno mučenje ter kot nasprotna trpeča odslikava osamljene Matere Božje (Purič, 2008, str. 25).

Pesnica se popolnoma poistoveti s križanim. Izpostavljeno je človekovo trpljenje in s tem opominjanje na temne plati človeškega značaja. Trpljenje, izguba, smrt se ponavljajo. Križev pot je spev bolečine, ki se od začetka do konca postopoma stopnjuje. Skozi bolečino se močno čutita Jezusova pomoč in njegov zgled vsem nam. Izraža se kot prošnja, ki je tudi osrednji verski namen križevega pota (Žerjal Pavlin 2010, 67).

Pesničino besedišče je pretresljivo, boleče. Ni treba posebej poudarjati, da Ljubka Kristusovo trpljenje poistoveti s tragiko ob umrlem možu, kjer ob bok Kristusu postavlja tudi sebe. Ponovijo se motivi izgube iz *Venca spominčic možu na grob*, le da je bila pri tej izpovedi izrecno osebna in individualna, v Križevem potu pa kolektivna in razgibana.

Sonetni venec Venec spominčic možu na grob

Verjetno se je ideja za sonetni venec Ljubki utrnila ob obisku preranega moževega groba, ko se je v bolečini skrajne človeške bede pogreznila v globine notranjosti do popolne razbolelosti. Zaradi neizmerne zapuščenosti se klic po rešitvi sprevrže v klic po Bogu. Sonetni venec *Venec spominčic možu na grob* je pripoved o njunem prekratkem skupnem življenju. Sonetov v vencu je 14, meni pa je zanimiva ugotovitev, da jih je ravno toliko, kolikor je postaj križevega pota, kar nekako niti ni čudno. Pesnica v sonetnih sklopih upesnjuje travmatično doživljanje vojne tragedije, kjer se prepletajo podobe smrti, in ne nazadnje tudi spomine na nepozabne srečne in ljubezni polne dni skupnega življenja.

France Bernik zapiše takole: »Krono njenega opusa predstavljajo najintimnejše, najčistejše osebnoizpovedne pesmi, med katerimi ima središčno mesto sonetni venec iz leta 1957, tedaj naslovljen *Venec spominčic možu na grob*, natisnjen pod naslovom *Ti in jaz in tri leta življenja*. Zgodba govori o kratkotrajni sreči, mučeniški smrti mladega moža, življenju brez njega in trpljenju med drugo svetovno vojno« (Bernik 1999, 312).

*V Podgori milo peli so zvonovi
v božični čas... na koru pesmi svete
tvoj zbor ubiral je za božje dete.
Še Soča z njim je pela med bregovi. (Šorli 2010, 19)*

Ljubka je prav tako kot njen mož v pričakovanju Jezusovega rojstva. Božič je čas rojstva odrešenika, je čas veselega pričakovanja in upanja. Čeprav je bilo že čutiti nemir in ogroženost, je Ljubka z radostjo vere upala v Božjo milost.

*Utihnila je pesem... in tihota
je cerkev ob kalvariji obdala
Prevpila jo le krivde je tihota. (Šorli 2010, 19)*

Kakor je Jezus Kristus »v boju s samim sabo na Oljski gori, preden je stopil na pot trpljenja in smrti, v molitvi spoznal, da je taka Očetova volja« (Lah, 2000, str. 140), tako skuša tudi Ljubka doumeti pričetek »kalvarije« in skorajšnji konec svoje komaj rojene zveze. Prepušča se Bogu v molitvi: »Zgodi se tvoja volja, kakor v nebesih tako na zemlji.«

*Trpela zate, v strahu trepetala
sem oni dan – dan grenkega spomina,
ko ti zločinska roka je pelina
morilnega nasilno piti dala. (Šorli 2010, 19)*

Bolečino in trpljenje je čutiti skoraj iz vsega sonetnega venca. Srce zajeda občutek tesnobe in strahu. Vse upanje, prošnje, molitve prekrije grenko spoznanje skorajšnjega konca. Ob tem spoznanju se v mukah prepusti strahotnemu brezupu med srečo preteklih dni in zločinsko kretnjo. Upanje, klic po rešitvi se spet sprevrže v krik po Bogu.

*Utehe pri Devici sem iskala,
ki tvoj obraz je videla trpeči,
da bi podprla v tvoji te nesreči,
te dan in noč dobrotno varovala. (Šorli 2010, 19)*

Ljubka je v tem stihu lastno usodo povezala z likom usmiljene Matere Božje v odnosu do Križanega. V trinajstem sonetu cikla neposredno primerja moževo in svoje trpljenje s Kristusovim pasijonom (Mihurko poniž 2010, 40).

*Pod križem, dragi, zgodaj si omagal,
ni več ti noga izpod njega vstala;
preveč te s težo svojo jo oblagal. (Šorli 2010, 26)*

Tudi »primer iz Jezusovega življenja priča, da za človeka Očetova volja ni vedno nekaj samo po sebi umevnega, da jo je včasih mogoče spoznati le po skrajnem naporu in jo izvrševati v popolni odpovedi samemu sebi« (Lah 2000, 140).

Trpljenje je Ljubko žalostilo in spravljal v obup. V tem obupu in življenjski grenkobi je uteho iskala v Bogu. Apostol Pavel v pismu Korinčanom pravi: »Slavljen bodi Bog in Oče našega Gospoda Jezusa Kristusa, Oče najgloblje usmiljenosti in Bog vse tolažbe, ki nas tolaži v vsaki stiski, da bi tudi mi mogli s tolažbo, s kakršno nas same tolaži Bog, tolažiti te, ki so v kakršni koli stiski« (2Kor 3,4).

*Življenja ni mi strla moč grozeča,
v nadzemski svet me vera je krepila,
kjer bo nekoč se duša odpočila,
po miru in pokoju hrepeneča.*

»Nadzemski svet« je lahko moč svetega Duha: »Ko pa pride Tolažnik, ki vam ga bom poslal od Očeta, Duh resnice, ki izhaja od Očeta, bo on pričeval o meni; in tudi vi pričujete, ker ste od začetka z menoj« (Jn 15,26-27).

Ne glede na to, kakšne pritiske in stisko je doživljala, ji je vera v Boga dajala potreben pogum in moč, da je to prenašala, saj ji je bil Bog največja tolažba ob spoznanju, da je sebe daroval na križu.

*Oh, daleč dan je najine ločitve ...
Kaj vse je v dolgih letih čas napredel!
Povest boš moja, dragi, vso izvedel
ob svetli uri najine združitve. (Šorli 2010, 27)*

Najprepričljivejša prvina pomiritve pa je globoka verska vdanost, ki kot tančica prekriva stvarnost in pesnico odpelje v nadzemske sfere. Hkrati pa se ravno na nebesnem prizorišču osnujeta obljuba in upanje v svetlo uro ponovne združitve v onostranstvu.

»Ob svetli uri najine združitve« – Ljubka živi le še za njuno združitev, ki ju čaka v božjem kraljestvu. To prihodnost, ki presega vsa naša pričakovanja, nam je Bog obljubil v svojem kraljestvu. S tem kristjan vstopa v upanje in to upanje mu je podarjeno s povabilom v božje kraljestvo. Benedikt XVI. pa pravi, da je »Božje kraljestvo dar in prav zato je veliko in lepo in odgovor na upanje« (Sorč 2008, 53).

Pogovor z Bogom
Gospod moj, moj Bog!
V tišino večera,
vsa polna nemira
s Teboj govorim. (Šorli 2010, 125)

Ljubka govori z Bogom kot z osebo, saj »človek kot oseba, ki je po svojem bistvu komunikacija z Bogom, se takšen izkaže tudi v neposrednem pogovoru z Bogom. Ta govor ne zajema samo svetlih, veselih, radostnih, uspešnih trenutkov življenja, temveč tudi ali morda celo predvsem boleča, tragična, ogrožajoča izkustva. /.../ Zato tudi tožba spada v neposredni molitveni govor človeka z Bogom, saj sodi samoumevno k življenju človeka z Bogom« (Lah 2008, 57).

Pod težkim bremenom
vsa k zemlji težim,
ječim, omahujem,
brez sil se bojujem
in v svoji nemoči

*se vsega bojim.
O dvigni me, dvigni
iz moje slabosti,
da duh se oklene mi
tvoje svetost,
Gospod moj, moj Bog! (Šorli 2010, 125)*

Tako kot je »Kristus vzljubil Cerkev in dal zanjo sam sebe, da bi jo posvetil, ko jo je očistil s kopeljo vode z besedo, tako da bi sam postavil predse veličastno Cerkev, brez madeža, gube ali česa podobnega, da bo sveta in brezmadežna« (Ef 5 25-27).

»V molitvi se oprimemo besede, kakor da zgrabimo konec vrvi, ki vodi do Boga. Molitev je izraz za najzaupnejši odnos z Bogom, za njegovo besedo, za odnos z njegovim Duhom in za človekovo globino. Taka molitev je adoracija. /.../ V molitvi se izraža človekova odprtost k drugemu, k svetu in k Bogu« (Lah, 2008, 59).

Brez dvoma je v pesmi čutiti močno osebno bolečino. Ljubka se v samoti pogovarja z Njim. Ta govor doživlja kot srečanje z Bogom v božjem središču, v katerem mu pripoveduje o svojih občutjih, nemiru in neizmerni teži. Vso to bol zaokroži s strahom in nemočjo. Ekstaza se nadaljuje s prošnjo, da jo reši slabosti, s prošnjo po močnejšem in svetostnem duhu, v katerem ga bo za vedno slavila. Slavila njegovo veličino, moč, modrost, nebeški raj in mir. Ljubka ohranja stalen dialog z Bogom.

Ker pa je Bog Beseda, Logos, in je ustvarjal po besedi (prim. Jn 1,1-3), so nekateri cerkveni očetje temelj podobnosti videli tudi v tem, da je človek beseda Besede. »Človek, v katerem biva Beseda, ima obliko besede in je tako podoben Bogu,« pravi Klemen Aleksandrijski. Beseda pomeni dialog, odnos, vzpostavljanje vezi. Človek odkrije svojo poklicanost k dialogu z Bogom, in ker je Bog dialog v samem sebi, je človek poklican v notranje življenje svete Trojice.

Za primerjavo tej pesmi bom postavila pesem Meditacija.

Meditacija

*Tiho pred mano večna svetilka trepeče,
k nebu nemirni plamenček sili proseče.
Ves obžarila oltar večerna je zarja –
moje srce pa se z Bogom molče pogovarja. (Šorli 2010, 122)*

Tudi svetopisemski molivec svetuje: »Govorite v svojem srcu, na svojem ležišču in molčite« (Ps 4,5)! »Bog, ki je vzvišen nad vse blagoslove in samospeve, ni samo govoreči in tisti, ki ga človek nagovarja, temveč tudi neizgovorljivi Bog, zato ima tudi molčanje svoj pomen« (Lah, 2008, 60).

Svetloba večne svetilke je kot prispodoba za bivanje človeka, ki išče pot iz teme v svetlobo in iz tuzemnega išče pot v višave nebes po pomoč k Bogu. Oltar, ki simbolizira Kristusa, je v večerni svetlobi spokojen, kot je spokojno tudi njeno srce, ki je v tihem dialogu z Bogom.

*V blede podobi gledala sem ga, iskala,
a le v trpljenju in boli jasno sem ga spoznala.
V vsej veličini sem mi takrat razodel je,
ko mi naproti v neznani skrivnosti prišel je. (Šorli 2010, 122)*

Ljubkino trpljenje, njen osebni križev pot, ki se je pričel z moževo tragedijo in nadaljeval z njenih prestajanjem zapora in mučenja, je razlog za novo religiozno izkušnjo.

*Vsa sem prevzeta luči tej dušo odprla,
luči, ki v meni dvom in bojazen je strla.
In ko v bolevi trudna kdaj omagujem,
Bog me tolaži: »Nikar, saj nad tabo čujem!« (Šorli 2010, 122)*

Ob vseh dvomih, ki se včasih polastijo pesnice, po občutkih, ko ne vidi izhoda, se prošnja vedno znova obrača na Boga, ker trpi tudi zavoljo njegove odsotnosti.

Pesem je pretresljiva, vendar se pesnica iz težkih življenjskih pretresov znova požene v transcendentalno dimenzijo, kjer stvari zgublajo svojo zemeljsko težo, saj nad vsem vladata nadzemska ubranost in božji red. Pesem, ki vre Ljubki iz srca, je iskanje, najdenje in tolažba Boga. Obrisi stvarnih bremen in notranje razbolelosti se tu razrahljajo, približajo se nebesom in obetajo odrešenje. Vendar tudi v to svetlo krščansko izhodišče vdirajo občutja razglašanih tesnob, ki pa se spet spočijejo na valovih Božje tolažbe (Purič 2011, 27).

SLOVENSKA GOVORICA

*Po naših dušah je vsa dolga leta
beseda tuja ko kladivo bila,
da bi poslednjo iskro zadušila,
ki bila je v njih od pradedov vneta.*

*Pa so čez nas viharji zadržali,
da so vasi gorele in telesa...
(kako me mraz ob tem spominu stresa!)
a mi smo v zlate zarje verovali...*

*Spet se čez polja, kakor pesem ptice,
glasijo zvoki naše govorice,
ki nam molitev je in vrisk in jok. (Šorli 2010, 93)*

V pesmi je čutiti radost ob dejstvu, da se bo po letih vojne in zatiranja spet kot »pesem« slišala slovenska beseda. Z molitvijo se zahvaljuje Bogu, saj Božje usmiljenje ne more ostati brezbržno pred trpljenjem zatiranih in pred krikom tistih, ki zaradi nasilja, suženjstva trpijo ali so obsojeni na smrt. Bog ni brezbržen, njegov pogled se vedno obrača k človeku in človeški bolečini. Bog z usmiljenjem vedno poskrbi za uboge in odgovori na klic obupanih.

*O, ne dopusti več, vesoljstva Bog,
da bi se v morju sile potopila,
saj je tako brezmejno sladka, mila. (Šorli 2010, 93)*

V tej sonetni obliki Ljubka opisuje vso tragiko tedanjega časa, ki je v prvi vrsti osebna, a prav tako skupna zgodovinska izkušnja. Vsa ta brutalnost, ki jo lahko premore le krutost vojne, in prisilna asimilacija s prepovedjo rabe slovenskega jezika na vseh področjih javnega življenja, sta Šorlijevo močno prizadeli. To bol bralec občuti v besedah »vsa dolga leta / beseda tuja ko kladivo bila / da bi slednjo iskro zadušila«. Dejstvo je, da je bila Ljubka ponosna Slovenka, ki je teptanost lastnega naroda ni prisilila v odtujenost in nezvestobo lastnemu jeziku, saj je bil za Ljubko ravno jezik, ta dragoceni Božji dar in dar narave, temelj za obstoj slovenskega naroda »ki bila je v njih od pradedov vneta / saj je tako brezmejno sladka mila«.

Ves čas težkih preizkušenj je pesnica ohranila pokončno držo, zvestobo sebi, svojemu rodu, jeziku in ne nazadnje globoko in neomajno vero v Boga, ki je bila prav tako nemalokrat razlog zaničevanja.

V pesem, ki je bila napisana ob koncu vojne, se zlije veliko olajšanje ob osvoboditvi izpod tujega jarma in izpod fašizma (nekoliko spominja na Cankarjeve Podobe iz sanj) (Pirjevec 2002, 45), čutiti je zadoščenost ob spoznanju, da materni jezik spet polno živi na zahodnem delu slovenske zemlje »spet se čez polja / glasijo zvoki naše govorice«.

V zadnjem s prošnjo zapečatenem tercetnem delu soneta pa pesnica z zaupanjem v Boga in božjo milost prosi, naj za vedno obvaruje jezik in ga reši pred vsakršnim izbrisom.

6.4 Bog vere, Bog upanja, Bog odrešenja *(pesmi: sonetni venec Venec spominčič možu na grob,* *Mati – Domovina – Bog, Vstajenje)*

Vera je celostnoosebnostni odgovor na Božje razodetje, odgovor na odrešenjsko ljubezen, s katero se je Bog po Kristusu v Svetem Duhu v absolutno svobodni darežljivosti sklonil k človeku. Z vero se človek popolnoma s svobodno voljo izroči Bogu. S tem mu izraža popolno pokorščino razuma in volje (Strle 1988, 189).

Ti in jaz
in tri leta življenja (iz sonetnega venca)

IV
Združilo naju skupno je ognjišče,
ki sva ga Bogu v varstvo izročila;
da vedno v vsaki sili, sva prosila,
bilo bi nama varno zatočišče. (Šorli 2010, 17)

Čustveno vernost Ljubka vpleta v celotno poezijo. Pojavlja se ob različnih priložnostih. V tem verzu opisuje spomin na skupni začetek z možem, na usodo, ki ju je združila, in na varen dom, ki ga je prav tako položila v roke Gospodu. *Ognjišče* je prisposodba za Božji dom kot edini prostor človeškega uresničevanja in iskanja harmonije, gotovosti in trdnosti bivanja (Lah 2000, 5).

XIII

*Življenja ni mi strla moč grozeča,
v nadzemski svet me vera je krepila,
kjer bo nekoč se duša odpočila,
po miru in pokoju hrepeneča. (Šorli 2010, 26)*

Ljubkina moč vere se pokaže tam, kjer je življenjska moč grozeča, obdana s temo in dvomi, ni strla. V tej situaciji je svoje bivanje brez kančka dvoma izročila v božje roke s popolno vero in zaupanjem, v srcu prebudila Boga in si tako povsem pomirila strahove. Tako izkuša, da »verovati je osmislitev, brez katere bi človek kot celota ostal brez svojega prostora« (Ratzinger). »Verovati se pravi vzpostaviti odnos do smisla, ki osmišlja. Človek je človek prav po tem, da živi od besede, ki daje smisel, od ljubezni do smisla. Smisel pa najde tako, da z njim vzpostavi odnos, ga sprejme in se zanj odloči. In ta smisel je Bog sam« (Lah 2008, 49).

Mati – domovina – Bog

(Ivan Cankar)

*Beseda sveta, najmilejša – mati!
Kot sonce siješ mi v temotne dni,
pomagaš mi v življenje verovati,
v ljubezen zvesto, v bratovske vezi. (Šorli 1987, 61)*

»Ko pa je nastopila polnoč časa, je Bog poslal svojega Sina, rojenega iz Žene« (Gal 4,4). Prav ta »žena« je navzoča v središčnem dogodku odrešenja in s tem določa polnost časov: v njej in po njej je ta dogodek postal resničnost. S tem, ko je spočela in rodila Božjega sina iz istega bistva z Očetom, je postala resnična božja Mati, in to je ime, ki označuje povezanost Device Marije z Bogom.

Mati tu nastopi kot najpomembnejši člen njenega življenja. Mati je ideal, središče, je hvalnica materinstvu z globokim spoštovanjem, ne daje ji le zatočišče in pomoč v življenjskih stiskah, temveč je tudi velika vzornica z življenjskimi izkušnjami.

*Na dom spominja me, kjer pot me vodi,
rdeč nagelj, roženkravt in rožmarin, (Šorli 1987, 61)*

Roženkravt, kot Ljubka poimenuje rožni venec, je »povzetek evangelija«.

*po rodni zemlji trudna misel blodi,
doma srce ne čuti bolečin. (Šorli 1987, 61)*

Ljubka tudi v poeziji, posvečeni domovini, ne more preko sebe. Zato se tudi v teh verzih kaže njena izredna subtilnost, ki je opredeljena s tradicijo in krščanskim verovanjem. Narava je posrednica med lirskim subjektom in Bogom. Nacionalno geografijo dopolnjuje s krščansko simbolno geografijo (Mihurko- Poniž 2010, 99 – 107).

*Nad mano Bog bedi trenutek slednji,
ob varstvu božjem v duši je toplo,
resnice vir bogat je On, vsevedni,
naj dela moja venec mu pleto. (Šorli 1987, 61)*

Čutenje, da je Bog vedno prisoten, da je ob njej, da je ljubeč in ji s tem izkazuje neizmerno ljubezen, Ljubko navdušuje in ji daje upanje. S tem zavedanjem, da jo Bog ljubi in spremlja, gleda na svet kot na kraj, po katerem hodi skupaj z njim. Zato je Božja bližina tako zanjo kot tudi za vsakega človeka Božji dar.

Gospod je moja luč in moja rešitev, koga bi se moral bati?
Gospod je trdnjava mojega življenja, pred kom bi moral trepetati? (Ps 27, 1)

*Skoz dol solza premnogo je težav,
le redko vzide žarek mi svetel.
Naj v srcu smeh kraljuje ali jok,
moj up je mati, domovina, Bog. (Šorli 1987, 61)*

Pesem *Mati – Domovina – Bog*, katere naslov je navedek Ivana Cankarja, je nastala med zadnjimi, Šorlijeva pa jo je posvetila svojemu velikemu vzorniku Cankarju. Pesniško mojstrovino je sestavila iz štirih štirivrstičnih pravilno rimanih kitic.

Prva in zadnja beseda pesmi tvorita zaokroženo sporočilo. Zastavlja pa se vprašanje, ali je Šorlijeva to storila zavestno ali je takšna kompozicija nastala čisto naključno. Obe besedi sta tudi po naključju ali ne zapisani z veliko začetnico, to sta Beseda in Bog. In če povzamem Janezov evangelij:

V začetku je bila Beseda in Beseda je bila pri Bogu in Beseda je bila Bog. Ta je bila – v začetku pri Bogu. Vse je nastalo po njej in brez nje ni nastalo nič, kar je nastalo.

V njej je bilo življenje in življenje je bilo luč ljudi. In luč sveti v temi, a tema je ni sprejela (Jn 1-5).

Za Šorlijevo je sveta tudi beseda mati. Z njo najprej nagovori prav njo, saj je beseda za vir življenja. Prva beseda pa aktivira vse naslednje: besedo za življenje, besedo za ljubezen, besedo za Boga, besedo za vse bližnje, besedo za dom, ki jo pomiri, ji da zavetje in toplino. Žal pa je njen dom po tragični smrti moža izgubil toplino, smisel, čar, lepoto ... V njem ostaja sama, ne, z njo ostaja Bog, sprejela ga je v svoje srce, dušo in dom. Šorlijeva v tej pesmi aktivira vse svoje teme, zlasti pa religiozno, Boga, ki mu je (po izgubi moža) posvečala še več svojih verzov, saj je v njih ohranjala spomin na svojo veliko ljubezen. Bog pa postane še večji up, tako kot sta ji bila up mati in domovina, za katero je življenje žrtvoval njen mož.

V radosti in žalosti je njena duša verjela vanje, jih brezmejno ljubila in želela njihovega blagoslova.

Tri besede, ki so temelj celotne pesmi, mati, domovina in Bog, so se združile v eni, poslednji, v »besedi sveti«, ki daje upanje v brezupu, ki življenje brani pred minljivostjo, ki sovrašтво premaguje z ljubeznijo – v polepoteni besedi! Z njo je slavila vse troje in vse troje s čudežno metamorfozo spreminjala v poezijo: o sebi, njem, domu, domovini, domačiji, življenju, ljubezni, smrti ... S katero se sklene krog življenja in poezije.

Vstajenje

Na Kostanjevici potrkava:

vstali Kristus v sveto jutro gre...

Z alelujo verni ga slave,

čast pobožna daje mu narava. (Šorli 1987, 66)

Temelj in vir tega nezadržnega veselja je vstajenje križanega Jezusa. Kristusovo vstajenje je praznik neuničljivega življenja, zato je velikonočno veselje njegov tesni spremljevalec. Sveti Duh pa je tisti, ki to veselje ohranja in prebuja, zato lahko rečemo, da je krščansko veselje plod Svetega Duha (Sorč 2008, 126–127).

Slavčku strune kot srebro zvene,

kos visoko pesem požvižgava,

z zvoki spaja cvetna se vonjava

v zbor blesteči prazničnega dne. (Šorli 1987, 66)

Svečano potrkavanje z zvonika na Kostanjevici (frančiškanskega samostana nad N. Gorico) kliče v velikonočno jutro. Zvon, ta Božji glas, ki vernega človeka popelje v daljave in višave Boga ter življenja v popolnosti, v veselo alelujo, ob slavljenju Jahveja blagoslavlja ljudi in vso Božjo naravo. Kristus pa s smrtjo in ponovnim vstajenjem daje odpuščanje grehov, kar proslavljamo kot dogodek, poln tolažbe in novega upanja.

*Slap velikonočne simfonije
skoz kostanje pomlajene lije
na Gorico, na njen stari grad. (Šorli 1987, 66)*

Veselje ob veliki noči je težko izraziti z besedami. Skrivnost vstajenja lahko razumemo samo v moči vere, ki pa je Božji dar. Po starodavni slovenski navadi po nekaterih župnijah v jutranjih urah potekajo procesije z najsvetejšim v različnih oblikah. Takšno procesijo smo imeli tudi v moji vasi, ki pa je na žalost že pred leti izumrla.

*Meje ni... Luč božjega vstajenja
čez in čez kot mavrica se vzpenja.
Sprejmi jo, Resnico, človek-brat! (Šorli 1987, 66)*

Bistvo krščanskega oznanila in vere je Kristusovo vstajenje od mrtvih. To je poleg vere v Boga Očeta, Sina in Svetega Duha vrhunec izpovedi vere. V katekizmu piše: »verujemo in upamo naslednje: kakor je Kristus resnično vstal od mrtvih in živi na veke, tako bodo pravični po smrti za večno živeli z vstalim Kristusom in on jih bo obudil poslednji dan« (KKC 989). »Krščanstvo prvenstveno ni ne dogma ne morala, je vstajenje. Brez vstajenja sta tako dogma kakor morala brezsmiselni. Še več, brez vstajenja je brezsmiseln celo Bog. Brez vstajenja ni nagrade ne kazni, ni razkritja misterijev zgodovine, ni poravnave njenih strašnih krivic, ni potešitve tiste sle po Absolutnem, ki je bistvo človekove veličine. Če ni vstajenja, je Kristusov Govor na gori retorika. Če ni vstajenja, Cerkev že dva tisoč let vara svet.« Zato je bilo verovanje v vstajenje mrtvih od vsega začetka bistvena prvina krščanske vere (prim. KKC 991).

V tej pesmi je čutiti Ljubkino globoko čustvo, ki se v prvi vrsti veže na čudež vstalega, ki je temelj naše vere, na naravo, ki vstalega slavi, in ne nazadnje na goriško pokrajino in domovino. Skozi celotno pesem se prelivata hvalospev in aleluja vstalemu Kristusu. Domovinsko čustvo in vstajenje se čutno spojita z religioznim in intimnim doživljanjem narave in domovine. Pesem je veličastna in polna upanja. Ta veličastni trenutek velikonočne sreče, radosti in simfonije pesnico žene naprej in v drugem delu se ji odpre vizija idealnega, popolnega in ljubečega sveta, sveta brez ovir in mej, sveta, kjer

bosta vladala sožitje in harmonija. V zadnjem stavku pa v prošnji kliče človeku bratu, naj sprejme Resnico, ki se razgrinja za nas in v nas, ki je najvišja resnica in najgloblje odrešenje.

Pri Ljubki Šorli je kot pri marsikaterem pesniku čutiti eshatološkost. V pesmi gre za navezovanje med alelujo vstalega Kristusa in željo po medčloveškem sožitju, ki je izrazito povezano s členitvijo po aktualnosti od že znanega k novemu. V opisanem primeru («Meje ni... Luč božjega vstajenja / kot mavrica se vzpenja / sprejmi jo / človek-brat») od že razčlenjene sedanjosti k nazornejši in lepši podobi vizionarske idealne prihodnosti in njenih vrednot.

Religiozno, pogosto eshatološko občutje in dojetje sveta je tisto, kar je v samem jedru njene poetike. V to jedro se stekajo vsa žalost, tesnoba in bolečina njenega trpkega življenja, v njem najde varen pristan, kjer se čuti varna in vsaj za trenutek prosta prepogosto krute realnosti. Žal pa pesnica svoje velike želje in vizionarskega videnja slovenskega naroda brez meja ni dočakala.

6.5 Glasba kot podoba Boga (Govorica zvokov)

»Naj se veselijo nebesa, zemlja naj se raduje, naj buči morje in kar ga napolnjuje. Naj vriska od veselja polje in vse, kar na njem raste, naj vriskajo vsa drevesa v gozdu pred Gospodom, ker prihaja sodit zemljo« (Ps 96,11-13).

Glasba ima velik vpliv na človeka. V človeško življenje vdira v nekakšnem prostoru medsvetja, kjer ne veljajo vsakdanja pravila, v prostoru, kjer vladajo drugi, »začasni« zakoni. Glasba ima največji učinek takrat, ko vzpostavlja vmesni prostor med sakralnim in profanim, med prehodi letnih dob, med mejniki v življenju, med vsakdanjim in prazničnim, med delom in počitkom. S pomočjo pesmi se pri posameznikih ohranja identiteta, prav tako pa tudi kultura sama (Muršič 1993, 108).

Da se je Ljubka poročila s skladateljem in dirigentom, lahko kaže na to, da je bila glasba tudi njej velika strast. Ta dar, ki ga je podedovala po očetu, je s pridom izkoristila. Učila se je igranja violine in klavirja, kasneje je vodila mešani zbor in cerkveni dekliški zbor, ob nedeljah in praznikih pa je orglala pri mašah in večernicah. Zato ni čudno, da je tudi glasbi posvetila svoje stihe in jo prav tako kot vse stvarjenje dojemala skozi prizmo Božjega dela.

Naj o tem spregovori naslednja pesem.

Govorica zvokov (Šorli 1987, 73)

Glasba prežema celotno vesolje. Vse je valovanje, vse diha v neprekinjenem ritmu življenja. Vsaka zvezda, vsak človek, vsako bitje utripa v svoji tonaliteti. In ko se ti toni med seboj harmonizirajo, uskladijo, ustvarijo glasbo.

*Osvaja zemljo. Množice brezkončne
odpirajo ji srca na stežaj
Ko v njih je strah, tesnoba, bolečina,
pričara jim uteho in smehljaj.*

*Akordov oceani skozi stoletja
skrivnostni, silni so in brez meja,
zbližujejo človeka in človeka,
pleto soglasje narodov sveta. (Šorli 1987, 73)*

Glasba je čudovita stvar, z njo je vse lažje. Svet okoli sebe doživljamo predvsem s čustvi in glasba v nas prebudi občutke. V našo zavest vstopajo kot notranje izkustvo. Čeprav se tega pogosto ne zavedamo, na nas vpliva blagodejno in nas notranje bogati. Glasba je sposobna združiti vse, tudi tiste, ki so med seboj oddaljeni. Združiti v melodijo, ki se poraja v Kristusovi ljubezni.

*Umljiva vsem je zvokov govorica,
ljubezni in duha odkriva moč
Izbranim je molitev najčistejša,
ki v njej je Bog od vekomaj navzoč. (Šorli 1987, 73)*

Ljubka je v tej pesmi opisala, kako je glasba, ta univerzalni jezik stvarstva, v resnici položena v človeka, kako je vedno v njem in ga vodi preko lepote prav do presežnega, do Boga, saj jo je Bog ustvaril z namenom, da bo pot do njega še lažja.

6.5.1 Uglasbena dela

Ko beseda teče o Ljubki Šorli, ne moremo mimo tega, kako pomembno mesto so v njeni poeziji imeli metrični zakoni pisanja. Ti zakoni pisanja pa niso bili le pravila, ki se jih je držala. To je bila globoka potreba njenega pisanja, njen duhovni strukturni izraz, ki je bil urejen v geometrijske kitice metra in ritma. Druga lastnost njene poezije je izrazita muzikalnost, o kateri je literarna zgodovinarica Marija Pirjevec zapisala: »Ni pretirano reči, da je Šorlijeva v nekem smislu pesnica v antičnem pomenu besede, saj sta v njeni liriki pesnik in glasbenik združena v eni osebi« (Mercina 2002, 45). Zato se ni čuditi tolikšnemu številu uglasbenih pesmi, teh je več kot 240, za uglasbitev katerih je poskrbelo 30 skladateljev oziroma skladateljic. Več besed bom namenila skladatelju Štefanu Mauriju, s katerim sem že nekaj let pred njegovo smrtjo o tej temi naredila kratek intervju. Prva, ki so jima dajala navdih Ljubkina besedila, pa sta bila skladatelj Vinko Filli in Vinko Vodopivec. Sledi generacija skladateljev, v katero spada tudi Ljubkin mož Lojze Bratuž, ki je na njena besedila napisal največ skladb, okoli 40. Alojz Rebula o njem pove: »Lojze Bratuž je uglasbil številne pesmi Ljubke Šorli, veliko cerkvenih melodij, ki so tudi ponarodele. Zanimivo je, kot analizira še vedno prof. Florjanc, da te pesmi nekako kažejo na primorsko radoživost in pozitivnost, kjer niti postne nimajo nekega tragičnega pristopa, ampak izražajo vedno neko upanje« (Rojc 2009, 154). In ne nazadnje je 25 skladb, pretežno za otroške zборе, uglasbil njen sin Andrej Bratuž (Mihurko- Poniž 2010, 206) .

Štefan Mauri je v besedi o avtorju samospevov na verze Ljubke šorli Kadar ciprese šumijo zapisal: »Njena poezija je izrazito ženska, mehka in muzikalna /.../ Pogosto je

zazrta v naravo, ob njenih prelestih pa se rade porajajo otožne misli in razpoloženja /.../ Vseskozi pa je njena lirika pretkana tudi z nabožno mislijo, ki je posebej izrazita v pesmi »Pogovor z Bogom« (Mauri 1996, 5).

Mauri je bil s krščanskim etosom zaznamovan že od rane mladosti. Vera mu je prav tako kot Ljubki zelo veliko pomenila, bila je del njegove vrednejše notranjosti (Križnar, Mauri 2011, 91). Pogosto mi je dejal: »Hodim po tej zemlji, živim tu, zemlja mi daje vse, a vendar pa je še druga dimenzija tam, v Bogu, v onostranstvu.«

Nevera bi mu pomenila omejitev tako v miselnem kot tudi v ustvarjalnem svetu. Omejitve pa ni želel; ne notranjih in ne zunanjih (Križnar, Mauri 2011, 91).

Mogoče je sklepati, da sta si bila Ljubka Šorli in skladatelj Štefan Mauri na nek način zelo sorodna, sorodna v odnosu do Boga. Različna, a ne nezdržljiva v iskanju je bila le njuna umetniška pot, saj dejstvu, da je posegal po Ljubkinih besedilih, ni botrovala le izrazita ritmičnost in melodičnost njenega pisanja, ampak tudi in predvsem nevidna sila, ki je oba klicala k istemu stremljenju. K Bogu.

Štefan Mauri je o njej pripovedoval tako: »Navdih za uglasbitev del Ljubke Šorli sem našel predvsem v čustveni sorodnosti dojemanja izraznosti kompatibilnih vsebin in univerzalnih vedenjih o motivih, ki so se rojevali pri pesničinem ustvarjanju. V pogovorih, ki sva jih imela, je zablestel njen predvsem vzvišeni (vertikalni) horizont in njeno čustveno dožemanje zemeljskega božjega stvarstva, ki ji je v kromatsko paleto brezštevilnih možnosti vsadil stvarnik. Zato sem Boga pri njej dojemal kot globoko duhovno razsežnost, saj se v skoraj vsaki zapisani besedi razodeva hvaležnost svetopisemsko evangelijskemu Bogu.«

Naj to zadnje poglavje zaključim s Kapellarijevim citatom iz knjige Sveta znamenja: »Kakor gre dih vetra skozi harfo, da zazvenijo strune, tako gre dih Gospodovega Duha skozi moje ude, da pojem v njegovi ljubezni« (Kapellari 2013, 23).

SKLEP

Diplomska naloga obravnava nekatera dela Ljubke Šorli, pesnice, ki je odraščala v narodnem in kulturnem okolju slovenskega zahoda v bližini Italiji ter njene kulture in jezika, kar vse je, skupaj z vojno, močno vplivalo tako nanjo osebno kot na njeno poezijo. Prva poglavja predstavljajo njen življenjepiš, začetke pisanja in prve objave. V nadaljevanju sledita dva ločena sklopa. V prvem sklopu je nakazano, kaj je to vera in kaj religija. Poudarjeno je, da tega dvojega ne moremo enačiti, saj je vera osebna predstava o Bogu, ki daje verujočim silno moč, oporo, navdih, zagon in predvsem povezanost z njim, iz katerega izhajamo in iz katerega je vse. Ko pridemo do tega spoznanja, dobi naše življenje povsem nov smisel in nov pomen. Za religijo pa lahko rečemo, da je od samega začetka sveta pa vse do danes eden najbolj razširjenih pojavov. Religija je stvar človeka, ki se sprašuje o poslednji resnici in smislu svojega življenja in o vsem, kar obstaja. Je eden prvih pojavov človeškega razuma. V socialnem smislu pa je eden od temeljnih načinov odgovarjanja na vprašanja o bivanju in bistvu. Razlika med vero in religijo je, da se z vero Bog približa človeku, ga poišče in se mu razodene, v religiji pa se človek z raznimi vezmi skuša povzpeti do božanske ravni, a mu to ne uspe in zato lahko zapade v praznoverje in demonske nauke. V nadaljevanju se sprašujem o podobah na splošno in predvsem o Božji podobi. Vse naše podobe se lahko nanašajo na Boga, so božje podobe. Prave pa so predvsem tiste podobe, ki človeka vodijo v odnos z Bogom, izražajo vero vanj in posledično vodijo k ljubezni do bližnjega. Tudi človek je ustvarjen po Božji podobi. Drugi sklop diplomske naloge zajema analizo Šorlijine lirike. V pesmih *V bregu tiho in boječe*, *Pred križanim* in *Molitev* odkrivamo prisotnost Boga vsemogočnega stvarnika, ki ni odsoten Bog, ampak je v nenehnem dogajanju in kreaciji. Ljubka to dogajanje opisuje kot znamenje prekipevajoče Božje ljubezni do nas. V vsem najde samega Boga in vsaka stvar ji je razlog, da išče in pesniško raziskuje naprej. V pesmi *Molitev* pesnica z mistično vzhičenostjo opeva neskončnega Boga in njegovo veličino. Pesem je kontemplativna in umirjena, je razumevajoči odnos med vernikom in Bogom, ki je sposoben velikega odpuščanja.

Vsekakor največji pečat pa je v njeno liriko vtisnila kruta smrt moža Lojzeta Bratuža, ki so mu jo prizadejali fašisti po komaj treh letih njunega skupnega življenja. Ljubka se po tej tragediji še z večjim zaupanjem prepusti ljubečemu Bogu. Vez s krščanstvom, ki je bila močna že prej, postane po smrti moža še močnejša, prav tako vera v posmrtno življenje. Zato ugotavljam, da je lirika, ki je bila napisana po moževi smrti in njenem doživljanju zla, s katerim ji ni bilo prizaneseno, vrh njenega ustvarjanja, saj gre za intimo najgloblje izpovedne pesmi. In ena izmed teh pesnitev je vsekakor *Venec spominčic možu na grob*. Brecej sonetni venec primerja z Visoko pesmijo ljubezni in poudarja Ljubkino

vdanost v Božjo voljo, predvsem pa ne glede na strahoto zločina pesnično odpuščanje, ki je na visokem etičnem in duhovnem nivoju. *Neizpovedana ljubezen* je prav tako sonetni venec, posvetila pa ga je materi. Pesnitev je subjektivna in močno prepletena z versko meditacijo. Materino nesebično ljubezen primerja z Božjo ljubeznijo.

Križev pot, Pogovor z Bogom, Meditacija, Slovenska govornica. Križev pot je pričakovano pretresljiv in boleč. Pesnica Kristusovo trpljenje poistoveti s svojim ob smrti moža in Kristusu ob bok postavlja tudi sebe. V poistovetenju s Križanim najde moč za odpuščanje. *Pogovor z Bogom* je dialog z Njim, v katerem Bogu pripoveduje o svojih nemirnih občutkih, zaključi pa s prošnjo po miru. Tudi pesem *Meditacija* je pretresljiva, a vendar pesnica iz težkih življenjskih pretresov vedno najde pot in tolažbo v Bogu. Pesem *Slovenska govornica* je drugačna od ostalih, saj je v njej čutiti radost, da se bo po letih vojne in zatiranja spet kot »pesem« glasila slovenska beseda. Z molitvijo se zahvaljuje Bogu za usmiljenje do ubogih in zatiranih, saj ve, da Bog ni brezbrizen, kajti njegov pogled se vedno obrača k človeku in človeški bolečini.

Pesem *Mati – domovina – Bog* so besede, ki so Ljubki v življenju veliko pomenile. Tri besede, ki so temelj celotne pesmi, so združene v eni, poslednji besedi »sveti«, ki daje upanje v brezupu, ki življenje brani pred minljivostjo, ki sovraštvo premaguje z ljubeznijo – v polepoteni besedi. Z njo je slavila vse troje. *Vstajenje* izraža Ljubkino globoko čustvo, ki se v prvi vrsti veže na čudež vstalega, ki je temelj naše vere, na naravo, ki vstalega slavi, in ne nazadnje na goriško pokrajino in domovino. Skozi celotno pesem se prelivata hvalospev in aleluja vstalemu Kristusu. Drugi sklop diplomske naloge zaključujem s poglavjem o glasbi kot podobi Boga. Zadnja pesem, ki sem jo analizirala, je *Govornica zvokov*. Glasbo Ljubka dojema kot univerzalni jezik stvarstva, ki je položena v človeka z namenom, da ga vodi preko lepote do presežnega, do Boga, saj jo je Bog ustvaril z namenom, da bo pot do njega še lažja. S tem zaključujem glavni del diplomske naloge, ki pa seveda ne zanemarija prvega sklopa, saj je prav tako pomemben smerokaz, ki nas je vodil in postopoma odpiral pot k drugemu. Naj sklenem, da so raziskovanja in preučevanja tako strokovne literature kot tudi Šorlijine izpovedne lirike odkrila velik vpliv in pomen evangelijskega Boga v njenem življenju. Šorlijeva je krščanstvo sprejemala in dojemala kot največji humanizem, saj krščanstvo človeka razume drugače, razume ga višje. Na človeka gleda kot na Božjo podobo, predvsem zato, ker se je v Jezusu Kristus Bog učlovečil. S tem se je Bog, ki je v Svetem pismu prikazan kot Bog in človek hkrati, poslednje, dokončno in najpopolneje razodel. Božje razodetje, neopisna ljubezen in vrhunec te Božje popolnosti – Jezus je bistvo Božjega načrta za svet in človeka.

POVZETEK IN KLJUČNE BESEDE

Življenje Ljubke Šorli, zavedne Slovenke, pesnice in goreče kristjanke, ki je živila in ustvarjala v za Primorsko tragičnem obdobju, je močno prepleteno s pisano paletu odkrivanja, čutenja, trpljenja in istovetenja z Bogom.

Posamezno poglavje je celota zase, vendar tudi preplet ostalih poglavij, ki so pomembna za boljše razmevanje bistva diplomske naloge.

Diploma obsega dva sklopa. V prvem sklopu raziskujem, kaj je religija, kaj vera, kaj so odnosi in kakšne odnose poznamo, nazadnje pa, kaj je podoba in kakšna je lahko podoba Boga.

Drugi sklop zajema poskus analize nekaj Šorlijine lirike, ki se nanaša na podobe Boga. Bog se odkrito, globoko preseče, upajoče prepleta skozi večino njenega opusa. Bog je njen zvesti spremljevalec, odkriva in spoznava ga v celotnem stvarstvu in v posameznih pojavih ter dogodkih. Razodeva se ji kot ljubeč in milostljiv, spoznava ga v smrti, krivdi, odpuščanju in tolažbi, veri, upanju in odrešenju. In nazadnje v glasbi. Nakazuje se zaključek, da je Ljubka vse možnosti in vsa pota udejanjala le v skladu z božjim načrtom.

Ključne besede: Ljubka Šorli, Bog, razodetje, stvarstvo, milost, ljubezem, smrt, trpljenje, tolažba, vera, upanje, odpuščanje, odrešenje, glasba.

SUMMARY AND KEY WORDS

The life of Ljubka Šorli, a nationally conscious Slovenian poet and a fervent Christian who lived and created in a tragic period for Primorska, is strongly interwoven with a colourful variety of discovering, feeling, suffering and identifying with God.

Although each chapter constitutes an integral whole, it is also a combination of other chapters that are important for a better understanding of the essence of this thesis. The thesis consists of two sets. The first set explores what is religion, what is faith, what are relationships and what relationships we know, and finally focuses on what is image and what the image of God may be.

The second set is an attempt at analysing some Šorli's lyrical poetry that addresses the images of God. Most of her opus features God as an open, deeply beseeching and hopeful presence. God is her faithful companion, she discovers and encounters him in the entire creation as well as in individual phenomena and events. He reveals himself to her as loving and merciful; she encounters him in death, guilt, forgiveness and consolation, faith, hope and redemption. And finally in music. It may be concluded that Ljubka acted according to the Divine plan in all her possibilities and paths in life.

Key words: Ljubka Šorli, God, revelation, creation, mercy, love, death, suffering, consolation, faith, hope, forgiveness, redemption, music.

REFERENCE

- Bahovec, Igor. 2005. *Skupnosti: teorije, oblike, pomeni*. Ljubljana: Sophia.
- Danielou, Jean. 1990. *Vera, ki ne vara*. Ljubljana: Zbirka teološke knjižnice;7.
- Fourez, Gerard. 2001. *Barva učlovečenja*. Ljubljana: Družina.
- Häring ,Bernhard. 2001. *Svobodni v Kristusu*. Celje: Mohorjeva družba.
- Janžekovič, Janez, Franc Rode, Anton Stres, Stanko Cajnkar, Jože Rajhman, Rudi Konilija, Dušan Pirjevec, Lojze Šuštar, Vekoslav Grmič, Stanko Ojnik in Franc Perko. 1977. *Bog v človeški zavesti in življenju*. Priloga biltena, verskega časopisa za študente in izobražence. Ljubljana: Slovenske rimokatoliške škofije kot glasilo Medškofijskega odbora za študente.
- Juhant, Janez.2011. *Za človeka gre*. Ljubljana:Teološka fakulteta.
- Klemenčič, Drago. 1979. *Naša rast v veri: (Učbenik za 5. Letnik verouka)*. Ljubljana: Zadruga katoliških duhovnikov.
- Kapellari, Egon. 2013. *Sveta znamenja v bogoslužju in vsakdanjosti*. Celje; Ljubljana: Mohorjeva družba; Ljubljana: Družina.
- Kermauner, Taras. 1990. *Poezija slovenskega zahoda 2. del*. Maribor: Obzorja.
- Kos, Janko Stane Mihelič in Dušan Pirjevec. 1971. *Svetovna književnost:izbrana dela in odlomki*. Ljubljana: Mladinska knjiga
- Križnar, Franc in Štefan Mauri. 2011. *Biti sam (auto) portret skladatelja Štefana Maurija*. Goriška Mohorjeva družba ; Občina Kanal ob Soči.
- Lah, Avguštin. 2004. *Podobe Boga sodnika med nasiljem in nenasiljem*. Bogoslovni vestnik 64: 601.
- Lah, Avguštin. 2008. *V znamenju osebe: poskus trinitarične antropologije*. Ljubljana: Družina.
- Lah, Avguštin. 2000. *Bog Oče*. Ljubljana: Družina.
- Mauri,Štefan.1996. *Kadar ciprese šumijo*.Samospevi na verze Ljubke Šorli.Gorica: Slovenski center za glasbeno vzgojo Emil Komelj. Notno gradivo.
- Mihurko Poniž, Katja (ur.). 2010. *Ljubka Šorli.Znanstvena monografija ob stoletnici pesničinega rojstva*. Nova Gorica: Univerza v Novi Gorici.
- Muršič, Rajko. 1993 *O moči glasbe*. Časopis za kritiko znanosti 21:123-124.
- Novak, Boris A. 2004. *Sonet*. Ljubljana: DZS
- Ocvirk, Anton. 1982. *Pesniška podoba*. Ljubljana: DZS.
- Osredkar, Mari Jože. 2008. *En Bog in njegove mnoge podobe*. V: *Kateheza oblikuje podobo Boga : zbornik / 38. katehetski simpozij, ur. Marija Sraka 17-38*. Ljubljana: Slovenski katehetski urad

- Ošlak, Vinko. 2013. »Med vero in religijo,« *Novorojen*, <http://novorojen.si/med-vero-in-religijo/#>. (pridobljeno 1. April 2016).
- Papež Benedikt XVI. 2006. *Okrožnica Bog je ljubezen*. Ljubljana: Družina.
- Pavlič, Darja. »Pesniške, mentalne in druge podobe.« *Primerjalna književnost, letnik 33, št. 3, (2010)*. <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-AU3X7P1W> (pridobljeno 4. maj 2016)
- Pogačnik, Jože, Silvia Borovnik, Darko Dolinar, Denis Poniž, Igor Saksida, Majda. Poniž, Denis. 2001. *Slovenska lirika 1950-2000*. Ljubljana: Slovenska matica.
- Popov-Novak, Irena. 2003. *Sprehodi po slovenski poeziji*. Maribor: Litera.
- Popov-Novak, Irena. 2005. *Antologija slovenskih pesnic 2*. Ljubljana: Založba Tuma.
- Purič, Vilma. 2011. *Pesniki pod lečo*. Trst: Mladika.
- Rode, Farnc. 1977. *Knjiga o verstvih*. Celje: Mohorjeva družba.
- Rojc, Tatjana. 2009. *Pogovori z Alojzom Rebulo*. Gorica; Celje: Goriška Mohorjeva družba, Celjska Mohorjeva družba; Celovec: Mohorjeva.
- Rosenberg, Alfons. 1987. *Odkrivajmo sinbole*. Celje: Mohorjev družba.
- Slovenska škofovska konferenca. 1997. *Sveto pismo - slovenski standardni prevod iz izvirnih jezikov*. Ljubljana: Svetopisemska družba Slovenije
- Sorč, Ciril. 2000. *Živi Bog Nauk o sveti Trojici*. Ljubljana: Družina.
- Sorč, Ciril. 1994. *Krščanski pogled na osebo*. Bogoslovni vestnik 54: 61–90.
- Sorč, Ciril. 2008. *Bog, ki daje krila*. Ljubljana: Družina.
- Sorč, Ciril. 1997. *Krščansko upanje*. Ljubljana: Salve.
- Stanovnik, Miran Štuhec in Franc Zadavec. 2001. *Slovenska književnost III*. Ljubljana: DZS.
- Strle, Anton. 1988. *Vem komu sem varoval*. Ljubljana: Družina.
- Suhadolc -Theuerschuh. 1989. *Primorski slovenski biografski leksikon (15. snopič)*. Gorica: Goriška Mohorjeva družba.
- Šorli, Ljubka. 1973. *Izbrane pesmi*. Gorica: Goriška Mohorjeva družba.
- Šorli, Ljubka. 2010. *Izbrane pesmi*. Gorica: Goriška Mohorjeva družba.
- Šorli, Ljubka. 1987. *Pod obokom čarobnim*. Trst: Založništvo tržaškega tiska.
- Šorli, Ljubka. 1994. *Canti spezzati*. Brazzano: Edizioni Braitan.
- Šorli, Ljubka. 1994. *Križev pot*. Gorica: Goriška Mohorjeva družba.
- Šorli, Ljubka. 2003. *Tolminske pesmi*. Ljubljana: Jutro.
- Šorli, Ljubka in Pahor Boris. 2004. »Meni pojejo fantje, meni pojejo!«: *primorski križev pot*. Celje: Mohorjeva družba.
- Šorli, Ljubka. 1983. *Veseli ringaraja*. Gorica: Revija Pastirček.
- Štrukelj, Anton. 2000. *Odpuščanje*. Ljubljana: Družina.
- Trstenjak, Anton. 1973. *V znamenju človeka*. Celovec: Tiskarna družba sv. Mohorja.
- Vodnik, France. 1980. *Slovenska religiozna lirika*. Celje: Mohorjeva družba.

Zbornik ob 90-letnici rojstva Ljubke Šorli: *Pogovori srca*. Nova Gorica: Slavistično društvo Nova Gorica, 2002.

Žebovec, Marjeta. 2006. *Slovenski književniki rojeni od leta 1900 do 1919*. Ljubljana: Založba Karantanija.

Žebovec, Marjeta. 2006. *Slovenski književniki rojeni od leta 1900 do 1919*. Ljubljana: Založba Karantanija

